

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

VLIV SLEDOVÁNÍ
ELEKTRONICKÝCH MÉDIÍ NA
DENNÍ SNĚNÍ U DĚTÍ

THE INFLUENCE OF ELECTRONIC MEDIA ON
CHILDREN'S DAYDREAMS

Magisterská diplomová práce

Autor: **Bc. Pavlína Bezděková**
Vedoucí práce: **PhDr. Daniel Dostál, Ph.D.**

Olomouc

2019

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Danielovi Dostálovi, PhD., za jeho trpělivost, vstřícnost, podnětné rady a věnovaný čas. Dále děkuji Monice Gintherové a LL.M. Monice Böhmové za zpětný překlad užití metody. Velký dík patří rovněž mojí rodině a všem mým blízkým, kteří mi byli při psaní této práce oporou. Jmenovitě bych pak chtěla poděkovat Věře Bezděkové za její pomoc. V neposlední řadě děkuji vedení zúčastněných škol za zprostředkování možnosti sběru dat a také všem respondentům, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Vliv sledování elektronických médií na denní snění u dětí“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 11.4.2019

Podpis

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
	OBSAH	3
	ÚVOD	5
	TEORETICKÁ ČÁST	6
1	Denní snění	7
1.1	Charakteristika denního snění	7
1.2	Historie denního snění	8
1.3	Negativní a pozitivní aspekty denního snění.....	9
1.4	Denní snění u dětí	12
1.5	Inventáře procesů denního snění	13
1.6	Vybrané výzkumy denního snění	14
2	Média	16
2.1	Charakteristika médií.....	16
2.2	Masová média.....	17
2.3	Funkce médií	18
2.4	Rozdělení médií.....	19
2.4.1	Tištěná a elektronická média	19
2.4.2	Nová a tradiční média.....	19
2.4.3	Horká a chladná média	20
2.5	Agrese.....	21
2.5.1	Vymezení pojmů	21
2.5.2	Inventář agresivity a hostility Busse a Durkeevé (B-D-I, BDHI) ..	22
2.5.3	Agrese v médiích.....	22
2.6	Vliv médií na společnost	23
2.7	Vliv médií na děti	24
	VÝZKUMNÁ ČÁST	29
3	Výzkumný problém a cíle práce	30
4	Typ výzkumu a použité metody	32
4.1	Testové metody	32
4.1.1	Imaginal Processes Inventory for Children (IPI-C)	32
4.1.2	Škála agrese v dotazníku vlastní konstrukce.....	34
4.2	Formulace hypotéz ke statistickému testování	35
4.2.1	Rozdíly mezi jednotlivými skupinami ve škálách dotazníku IPI-C ..	35
4.2.2	Souvislost škály agrese s jednotlivými škálami IPI-C	35
4.2.3	Srovnání žáků šestých a devátých tříd	35

5	Sběr dat a výzkumný soubor.....	36
5.1	Proces sběru dat.....	36
5.2	Specifika výzkumného souboru	37
5.3	Etické hledisko a ochrana soukromí.....	38
6	Práce s daty a její výsledky	39
6.1	Zpracování a analýza dat.....	39
6.2	Ověření psychometrických kvalit užitých metod.....	40
6.2.1	Imaginal Processes Inventory for Children (IPI-C)	40
6.2.2	Škála agrese v dotazníku vlastní konstrukce.....	42
6.3	Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz	43
6.3.1	Rozdíly ve škálách dotazníku IPI-C mezi jednotlivými skupinami ..	43
6.3.2	Souvislost škály agrese s jednotlivými škálami IPI-C	46
6.3.3	Srovnání žáků šestých tříd a devátých tříd.....	47
7	Diskuze	49
8	Závěr.....	55
9	Souhrn	56
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY	59
	PŘÍLOHY.....	67

ÚVOD

Denní snění je fenomén, který, ať už si jej uvědomujeme více či méně, zabírá značnou část bdělé mentální aktivity každého z nás. Přestože se naše mysl obrací do svého vnitřního světa velmi často, tak tato problematika nebývá v České republice v centru zájmu vědeckých výzkumů. Z toho důvodu jsem se rozhodla zkoumat právě denní sny.

Elektronická média jsou již nedílnou součástí moderní společnosti. Lidé je začínají užívat už od nejútlejšího dětství. Dnes nebývá výjimkou, že kojenci jeho rodiče pouští pohádky v televizi, aby ho utišili, či zabavili. Batole zase dostává tablet, aby vydrželo v klidu sedět u rodinného oběda. Předškolní dítě zvládá práci se smartphonem a notebookem lépe než jeho rodiče. V důsledku skokového rozvoje digitálních médií a jejich užívání za posledních dvacet let, se touto problematikou začali zabývat mnozí lidé z řad odborníků i laické veřejnosti. Také vznikají mnohé studie dokumentující vliv médií na společnost a zejména pak právě na dětské publikum.

Tato práce je inspirována holandskou studií, která se zabývala vlivem sledování televize na denní snění u dětí. Problematiku jsem se však snažila pojmout co nejaktuálněji a místo vlivu televize, jsem zvolila vliv elektronických médií, která jsou již dávno schopna přebírat v plné míře její funkci.

Cílem teoretické části práce je stručně a zároveň výstižně popsat fenomén denního snění, které bývá dále označováno jako putování myslí nebo fantazie. V této práci budu všechny tři zmíněné pojmy používat jako synonyma. Krátce popíšu vývoj nahlížení na tento pojem, budou nastíněny jeho pozitivní i negativní aspekty. Dále se budu zabývat denním sněním u dětí, existujícími inventáři denního snění a v poslední části práce představím vybrané výzkumy na podobné téma.

Empirická část si klade za cíl prozkoumat denní snění u dětí v našich podmínkách. Dále přeložit inventář denních snů pro děti do českého jazyka a pomocí něj ověřit platnost stanovených předpokladů. Důležitým cílem je také zjistit, jestli mohou mít elektronická média a v nich prezentovaný obsah vliv na dětské denní sny.

TEORETICKÁ ČÁST

1 DENNÍ SNĚNÍ

1.1 Charakteristika denního snění

Během posledních několika desetiletí věnují výzkumníci čím dál větší pozornost dennímu snění, tedy myšlenkám a obrazům, které vznikají odkloněním pozornosti od vnějších úkolů a vnímání k vnitřnímu toku vědomí (McMillan, Kaufman, & Singer, 2013).

V rámci rozšiřujícího se výzkumu tohoto jevu vzniklo na poli psychologie velké množství definic snažících se tento pojem co nejlépe vymezit. V literatuře se hojně používá definice denního snění jako „*spontánního přesunu obsahu představ od aktuální činnosti k nesouvisejícím představám nebo myšlenkám*“ (Taylor, 2011, 640).

Smallwood (2013) používá pro denní snění zastřešující pojem samo-generovaná duševní činnost, jež zahrnuje celou řadu dalších jevů jako je putování myslí, snění, fantazie, nesouvisející myšlenky nebo myšlení nezávislé na podnětu. Valkenburg & van der Voort (1994) do denního snění dále řadí stavy ducha nepřítomnosti, vnitřní monology a hloubání.

Jedná se tedy o myšlení, které v podstatě nesouvisí s probíhajícími úkoly. Lidský mozek vytváří v průběhu života velké množství takovýchto myšlenek, a to obzvláště tehdy, když není zaměstnán náročnými úkoly (Fox & Beaty, 2019).

Posuny pozornosti od vnějšího světa k vnitřním myšlenkám jsou všem lidem společné a běžné. Empirický výzkum zjistil, že 25–50 % našeho bdění věnujeme přemýšlením nad jinými věcmi, než je aktivita, kterou se právě zabýváme. Tyto posuny pozornosti mohou být ovlivněny například emocemi, stresovými událostmi nebo stupněm únavy (Merlo, Wiegand, Shaughnessy, Kuykendall, & Weiss, 2019) a mohou probíhat buď jako spontánní fenomén, nebo jako záměrná činnost (Klinger, 2009).

Obsahem denních snů bývá často to, co stojí na vrcholu hodnotové orientace daného člověka. Je to něco, čeho momentálně nemůžeme dosáhnout, současně však také to, co máme šanci získat. V denním snění se mohou objevovat představy jak pozitivní, tak i negativní a v důsledku toho může mít pozitivní či negativní vliv na člověka (Hartl & Hartlová, 2015).

V cizojazyčné literatuře se kromě denního snění (daydreaming) můžeme setkat s dalšími pojmy jako *thought intrusions*, *task irrelevant thoughts*, *spontaneous thought or cognition*, *stimulus independent thought*, *respondent thought*, *fantasy*, *task unrelated thought*, *task unrelated images and thought*, *internally generated thoughts*, *self-generated thought*, *absent-mindedness*, *zoning out*, *offline thought*, *undirected thought*, *unconscious thought* a v dnešní době velmi používaný pojem *mind wandering* (McMillan, Kaufman, & Singer, 2013).

1.2 Historie denního snění

Pohled na denní snění prošel značným vývojem, stejně jako jeho výzkumy (Hartl & Hartlová, 2015). Starší psychologické texty popisují denní sny jako marné představy a denní snílky považují za jedince líné a nepozorné (Freud, 1990). V 18. století bylo denní snění považováno za známku šílenství, a ještě v první polovině 20. století byli rodiče nabádáni k tomu, aby svým dětem v denním snění bránili, protože by se z něj mohla rozvinout daleko závažnější duševní porucha (Hartl & Hartlová, 2015). Stejného názoru je také Cronbachova učebnice pedagogické psychologie z roku 1954 (Poerion & Smallwood, 2016).

Fenoménem denního snění se jako jeden z prvních zabýval Sigmund Freud, který předpokládal, že snění je projevem hysterie, neurózy a psychopatie. Dále tvrdil, že se denní sny vyskytují u jedinců nešťastných, kteří si díky nim plní své neuspokojené přání a tužby (Freud, 1990).

Zásadní postavou v oblasti zkoumání tohoto jevu je bezesporu profesor Yaleovy univerzity Jerome L. Singer (Callard, Smallwood, Golchert, & Margulies, 2013), který bývá označován jako otec denního snění, protože položil základy pro jeho teorii, moderní výzkum i metodologické postupy. Ve své práci usiloval o změnu vnímání denního snění jako něčeho čistě negativního a snažil se poukázat i na jeho pozitivní aspekty (McMillan, Kaufman, & Singer, 2013). Singer společně se svým spolupracovníkem Johnem S. Antrobusem významně přispěli k přijetí denního snění coby předmětu seriózního vědeckého bádání, když v roce 1970 uveřejnili svůj Inventář imaginativních procesů (*Imaginal Processes Inventory, IPI*) určený k měření různých aspektů denního snění a dalších vnitřních zážitků (Plhánková, 2013).

V neposlední řadě se Singer zasloužil o klasifikaci stylů denního snění, která byla vytvořena na základě zmíněného IPI. Inventář vymezuje následující typy denních snů:

1. Pozitivně-konstruktivní denní sny (Positive-Constructive Daydreaming) se obvykle skládají z myšlenek zaměřených na budoucnost a řešení problémů. Patří sem také kreativní myšlenky a prakticky využitelné, hravé, živé představy zahrnující zejména vizuální a sluchové snímky, které považujeme za užitečné a příjemné.
2. Úzkostné denní sny (Guilty-Dysphoric Daydreaming) charakteristické nepřátelskými sny, které bývají spojovány s vinou, strachem (např. ze selhání). Obsahují obsesivní, znepokojivé a nenávistivé představy.
3. Slabá kontrola pozornosti (Poor Attention Control) neboli neschopnost soustředit se na vlastní probíhající myšlenky či vnější úkoly (Kaufman & Singer, 2011; Marcusson-Clavertz, Cardaña, & Terhune, 2016; Singer, 1975; Zhiyan & Singer, 1997).

1.3 Negativní a pozitivní aspekty denního snění

Je obecně uznáváno, že lidská mysl je náchylná k častému odklánění pozornosti od aktuálně vykonávané činnosti k dennímu snění (Dane, 2018). Právě vzhledem k této skutečnosti je těžké uvěřit, že denní sny neslouží specifickým funkcím. V důsledku všudypřítomnosti denních snů a také proto, že nebývají často zkoumaným fenoménem, panují na tuto problematiku rozporuplné názory (Taylor, 2011). Některé výzkumy naznačují, že odklánění pozornosti od vnějšího světa je velmi nešťastné, zatímco jiné tvrdí, že je pro člověka prospěšné. Dane (2018) se domnívá, že pozitivní, nebo negativní vliv denního snění závisí na jeho obsahu.

Někteří psychologové tvrdí, že denní snění nemá žádnou praktickou ani pozitivní hodnotu, protože znesnadňuje řešení běžných požadavků a problémů, se kterými se v životě setkává každý z nás. Někdy bývá pokládáno za projev narušené duševní rovnováhy, což dokládá i fakt, že například excesivní denní sny (spojené s únikem od reality a uzavíráním se do svého vnitřního světa) jsou jedním ze symptomů schizoidní poruchy osobnosti (Plháková, 2013).

V roce 2002 bylo Somerem popsáno tzv. maladaptivní denní snění (MD – z anglického *malaadaptive daydreaming*). Jedinci s MD tráví velkou část bdění ve své fantazii, kde vytvářejí vysoce strukturované vnitřní světy. Často má člověk v tomto vnitřním světě

dovednosti, vlastnosti, společenský úspěch a další atributy, které ve vnějším světě chybí. Jedinec ví, že se jedná pouze o výplod fantazie. Toto denní snění však může být návykové a má impulzivní charakter. Lidé s MD se často opakovaně pokouší snění zastavit, avšak neúspěšně. Literatura zabývající se onemocněním denního snění charakterizuje MD jako poruchu, při níž je člověk nadměrně pohlcen vnitřním světem (Abu-Rayya, Somer, & Meari-Amir, 2019; Jopp, Dupuis, Somer, Hagani, & Herscu, 2018).

Putování myslí může dále představovat riziko například v pracovním výkonu. Chyby, nehody a neúspěchy se podle názorů některých odborníků obvykle objevují tehdy, když lidé nevěnují dostatečnou pozornost své práci nebo okolí (Dane, 2018; Smallwood, Fitzgerald, Miles, & Phillips, 2009). Denní snění má také nepříznivý vliv na porozumění čtenému textu (Franklin, Smallwood, & Schooler, 2011), narušuje pracovní paměť (McVay & Kane, 2012), obecnou inteligenci (Mrazek, Smallwood, Franklin, Chin, Baird, & Schooler, 2012) a v negativním smyslu ovlivňuje výkonnost jak u banálních, tak i náročnějších úkolů (Mooneyham & Schooler, 2013).

V důsledku těchto negativních poznatků bylo denní snění zkoumáno v souvislosti s psychopatologií, konkrétně třeba s depresí, mánií, schizofrenií a úzkostí. Zejména deprese spočívající v tom, že člověk tráví hodně času v nečinnosti, je předmětem zájmu mnohých studií (Taylor, 2011). Některé teorie předpokládají, že styl denního snění se liší v závislosti na úrovni deprese (Giambra & Traynor, 1978), jiné se kloní spíše k názoru, že právě obsah toku vědomí může být jejím spouštěčem (Beck, 1976). Další možností je, že třetí proměnná, například vnější události, spouští jak denní snění, tak depresi. V každém případě bývá obsah myšlenkového proudu lidí s depresí negativně zesílen (Golding & Singer, 1983).

Některé filozofické a náboženské přístupy tvrdí, že štěstí lze nalézt v přítomném okamžiku. Tyto tendence naznačují, že putující mysl je tedy nešťastná, protože se mimo jiné zabývá i minulostí a budoucností. Killingsworth & Gilbert (2010) si kladli otázku, jestli je tato úvaha správná. Společně vytvořili aplikaci pro iPhone, která během dne náhodně kontaktuje respondenty prostřednictvím jejich mobilních zařízení a zjišťuje, jak často se lidé v průběhu dnů uchylují k dennímu snění, o jakých tématech sní a jak snění ovlivňuje jejich štěstí. Výzkumu se zúčastnilo asi 5000 lidí ve věku od 18 do 88 let. Výzkumníci došli k následujícím závěrům: Lidská mysl často putovala bez ohledu na to, co právě respondenti dělali. Frekvence denního snění v tomto vzorku byla podstatně vyšší ve srovnání s výzkumy v laboratorním prostředí. Přestože lidé snili spíše o pozitivních tématech, nebyli šťastnější, než když se zabývali jinou aktivitou. Respondenti byli značně nešťastnější, když přemýšleli

o neutrálních tématech, než když vykonávali jinou činnost (Killingsworth & Gilbert, 2010). Ačkoli je známo, že negativní nálady podněcují denní snění (Smallwood & Fitzgerald, 2009), tak v tomto výzkumu se ukázalo, že putování myslí je spíše příčinou neštěstí než jejím důsledkem (Killingsworth & Gilbert, 2010). Žít současným okamžikem a ignorovat nechtěné myšlenky je na jednu stranu sice hezká představa, ale vzhledem k povaze lidské mysli a požadavkům okolního světa na naši pozornost je něco takového pro člověka velmi obtížné, snad až nereálné (Crosswell, Coccia, & Epel, 2019).

Naopak kladný přínos mají zejména pozitivně-konstruktivní denní sny, které se často orientují právě na budoucnost (Marcusson-Clavertz, Cardeña, & Terhune, 2016). Tento druh snů zabírá značnou část putování myslí, což lidem umožňuje lépe budoucnost předvídat i plánovat (Mason, Bar, & Macrae, 2009). Klinger předpokládá, že nikoli excesivní, ale nadprůměrné denní snění je zdrojem vnitřní síly, (je užitečné při učení se z minulosti a během přípravy na budoucnost) (Plháková, 2013). Ruby, Smallwood, Engen & Singer (2013) dodávají, že denní snění zaměřené na budoucnost daného člověka jdou ruku v ruce s pozitivní náladou. Pozitivně-konstruktivní denní sny jsou také určitými indikátory tzv. *well-being* a osobního růstu (Blouin-Hudon & Zelenski, 2016).

Mnozí odborníci kladou důraz na kladnou úlohu denních snů, které lidem například poskytují mnohdy vítanou úlevu od všední či neutěšené reality. Také pomáhají překonat obtížné situace a jsou zdrojem stálé a proměnlivé vnitřní stimulace. Vojáci na strážní nebo řidiči kamionu uvádějí, že sní proto, aby se udrželi v bdělém stavu a taky zmírnili pocity nudy (Plháková, 2013). Bylo zjištěno, že pokud lidé vykonávají nějakou aktivitu, která je nebaví, jejich nálada není tak špatná, když během této činnosti sní (Baird, Smallwood, & Schooler, 2011, in Mooneyham & Schooler, 2013). Stejný názor má například Singer (1966), který je přesvědčen, že denní sny poskytují úlevu od nudy a dále dodává, že zlepšují sociální dovednosti, umožňují konstruktivní plánování a v životě každého z nás slouží jako trvalý zdroj potěšení.

Další názory hovořící ve prospěch denního snění popisují, že díky tomuto fenoménu jsou lidé v souladu se svými cíli (Klinger, 2009). Pozitivní vliv má také na kreativní řešení náročných problémů (Baird, Smallwood, Mrazek, Kam, Franklin, & Schooler, 2012). Poerio & Smallwood (2016) ve svém článku pojednávají o pozitivním vlivu na kreativitu i na lepší organizaci při plnění cílů. Přispívá ke schopnosti odložit uspokojení, usnadňuje, socio-emoční vývoj i rozhodování a podporuje konsolidaci paměťových stop.

1.4 Denní snění u dětí

Přestože putování myslí zabírá značnou část života každého z nás, tak tato problematika bývá jen velmi málo prozkoumaná u dětí. Většinou se totiž v tomto období nesetkáváme s denním sněním, nýbrž s dětskou hrou. Během hry si dítě utváří svůj svět, který je schopno rozlišit od skutečnosti, zároveň jej však bere velmi vážně. Hrající si dítě často přenáší reálné situace a věci z okolního světa do toho vnitřního. Imaginativní procesy, mezi které denní snění patří, jsou tedy spojeny s dětskou hrou (Freud, 1999). S přibývajícím věkem však dětská hra postupně vymizí a nastupující fantazie pak zčásti plní její funkci (Singer, 1975). Odborníci se tedy shodují na tvrzení, že hra a fantazie mají společný původ. Konkrétně tvrdí, že se produkce denních snů tvoří internalizací dětské fantazijní hry. Intenzita denních snů pak dosahuje svého vrcholu v období adolescence a pak postupně klesá (Giambra, 1993b; Piaget & Inhelder, 2014; Singer, 1975).

Vznik a vývoj představivosti je navíc ovlivněn řadou faktorů, jako je raný vztah dítěte s matkou, míra uspokojování potřeb a kvalita podnětové stimulace v dětství (Singer, 1966). Singer (1975) navrhl několik environmentálních faktorů, které mají tendenci zvyšovat snění v dětském věku. Jsou to: soukromí dítěte, dostupnost knih a zájem o četbu (během čtení mívají děti často tendenci ponořit se do fantazie), přítomnost dospělých (modelují a povzbuzují fantazii). Mezi vlivy denního snění můžeme také zařadit kulturu, ve které dítě vyrůstá, a v neposlední řadě právě vliv médií (Singer, 1975; Valkenburg & van der Voort, 1994).

1.5 Inventáře procesů denního snění

Imaginal Processes Inventory (česky Inventář imaginativních procesů, zkratkou IPI)

Inventář imaginativních procesů vytvořili Singer & Antrobus v roce 1966. IPI zkoumá fantazijní aktivity dospělých, obsahuje 344 položek rozdělených do 28 škál a je složen ze dvou částí. V první části je respondent tázán na frekvenci denního a nočního snění. Ve druhé jsou mu kladeny otázky ohledně dalších aspektů denního snění a osobnostních charakteristik, které by měly s denním sněním dle autorů souviset. Kromě četnosti denních a nočních snů tedy IPI dále měří například pohlcení denními sny, pozitivní a negativní reakce na denní sny, počet sluchových a zrakových představ, orientaci na minulost, přítomnost a budoucnost, výskyt běžných denních snů týkajících se dosažení úspěchu, obavy z neúspěchu, mezilidských vztahů, sexuality, hostility, hrdinských činů apod. Další škály zjišťují například míru pozornosti, nudy a zvědavosti (Giambra, 1980a; Plháková, 2013).

Short imaginal processes inventory (česky Krátký inventář imaginativních procesů, zkratkou SIPI)

Huba, Singer, Aneshensel & Antrobus vytvořili o 12 let později zkrácenou formu Inventáře imaginativních procesů, který se skládá ze čtyřiceti pěti otázek rozdělených do tří škál, tedy tří stylů denního snění: pozitivně-konstruktivní denní sny, vina a strach ze selhání a slabá kontrola pozornosti (Huba & Tanaka, 1984).

Imaginal Processes Inventory for Children (česky Inventář imaginativních procesů pro děti, zkratkou IPI-C)

Inventář imaginativních procesů pro děti byl opět odvozen z IPI badateli Vooijs, Beentjes & van der Voort v roce 1992. Skládá se ze čtyřiceti položek seskupených do tří škál, které odpovídají třem fantazijním stylům, konkrétně pozitivně-intenzivní styl denního snění, agresivně-hrdinský styl denního snění a dysforický styl denního snění (Valkenburg & van der Voort, 1995). Zatímco se výzkumníci většinou snaží zjistit obecnou tendenci lidí ponořovat se do své fantazie, IPI-C se snaží rozlišit mezi tématy dětského denního snění a způsoby dětského fantazírování (Vooijs, Beentjes, & van Der Voort, 1993).

1.6 Vybrané výzkumy denního snění

IPI byl použit ve výzkumu zabývajícím se rozdíly v denním snění mezi pohlavími a porovnáním denního snění u probandů od 17 do 92 let věku. Autoři této studie došli k závěru, že denní snění se objevuje ve všech věkových skupinách, intenzita denního snění se snižuje s přibývajícím věkem, pozitivní i negativní reakce na denní sny také klesají s věkem, vizuální putování myslí jen velmi málo klesalo s věkem oproti sluchovému, které bylo u probandů po 55 letech minimální. Fantazie týkající se sexuálních aktivit byly dominantní u věkové kategorie 17-20 let a většinou vymizely po 75. roce. Denní sny o bizarních, nepravděpodobných událostech, dále úspěších, nepřátelství, hrdinství, strachu ze selhání a viny jsou méně časté se zvyšujícím se stářím. Co se týče rozdílů v pohlaví, tak ženy ve srovnání s muži dosahovaly většího množství denních snů i následné emoční reakce na ně a uváděly nižší frekvenci sexuálních, bizarních a nepravděpodobných denních snů (Giambra, 1980b).

Valkenburg & van der Voort (1994) se zabývali vlivem sledování televize na denní snění u dospělých i dětí. Pro měření denního snění u dospělých byl použit dotazník IPI, pro děti potom IPI-C. Autoři předpokládali, že televize brání divákovi v rozvoji denního snění, konkrétně snižuje jeho schopnost vytvářet vnitřní fantazie, protože poskytuje vizuální obrazy, v důsledku čehož nemá pozorovatel možnost vytvořit si v mysli své vlastní (Valkenburg & van der Voort, 1994). Televize totiž udržuje pozornost člověka prostřednictvím střídání akcí a prostřednictvím prezentování nepřetržitého pohybu, který divákovi neposkytuje prostor pro snění (Singer & Singer, 1981). Druhá hypotéza tvrdí, že sledování televize naopak podněcuje putování myslí (Valkenburg & van der Voort, 1994). Také předpokládají, že diváci, kteří často sledují určité typy televizních pořadů, mají tendenci častěji fantazírovat o tématech, která těmto obsahům odpovídají (McIlwraith & Schallow 1983). Na základě získaných dat autoři potvrzují hypotézu o stimulačném efektu televize na denní snění u dospělých i dětí. A mohli také přijmout v platnost předpoklad o tom, že promítaný obsah ovlivňuje typ denních snů (Valkenburg & van der Voort, 1994).

Platnost IPI-C byla ověřována v několika studiích. Vooijs, Beentjes & van der Voort (1993) prezentují výsledky prvních dvou uskutečněných v Holandsku. V první studii byl nizozemský překlad IPI-C předložen 233 dětem. Věk dětí se pohyboval od 9 do 11 let.

Výsledkem tohoto výzkumu bylo stanovení tři základních fantazijních stylů. Druhá studie byla realizována, aby ověřila platnost zmíněných fantazijních stylů. Její výsledky mluví ve prospěch klasifikace denních snů z první studie. Dotazník byl administrován 510 dětem ve věku od 9 do 12 let. Mimo jiné se ukázalo, že to, jaký fantazijní styl u dítěte převládá, není závislé na věku a že agresivně-hrdinský fantazijní styl převládá spíše u chlapců.

V dalším holandském výzkumu posloužil IPI-C ke zmapování dlouhodobého vztahu mezi frekvencí, s jakou děti sledují násilné a nenásilné programy a jejich následným typem denního snění. Vzorek sestával ze 744 účastníků. Sběr dat probíhal celkově ve dvou kolech. V prvním kole se sbírala data od žáků třetích a pátých tříd a druhé kolo probíhalo o rok později u stejných probandů (Valkenburg & van der Voort, 1995). Výsledky ukázaly, že dětské fantazijní styly převládající u participantů při prvním sběru dat neměly vliv na sledování televize o rok později. Účinky dlouhodobého sledování televize byly závislé na typech sledovaných programů. Sledování nenásilných programů podporovalo pozitivně-intenzivní styl denního snění, zatímco sledování násilných programů vedlo k agresivně-hrdinským snům. Sledování televize nijak nesouviselo s dysforickou fantazií (Valkenburg, Vooijs, van der Voort, & Wiegman, 1993).

2 MÉDIA

2.1 Charakteristika médií

Termín médium pochází z latinského slova medium a znamená prostředek, prostředník, zprostředkující činitel. Posláním média je tedy něco sdělit či zprostředkovat. Jedná se o technické prostředky a nástroje, které mají za úkol zprostředkovávat a rozšiřovat nějaké sdělení (Jirák & Köpplová, 2003).

Média jsou společenské instituce, které se značnou mírou podílejí na zajišťování komunikace ve veřejné sféře, čímž přispívají k rozvoji, ustavování a k proměnám kultury, tedy sdílených hodnot, významů a výkladů světa (Jirák & Köpplová, 2003). Lidé si díky nim utváří představu a doplňují nezbytné informace o světě, vysvětlují souvislosti a formují veřejné mínění (Burton & Jirák, 2001).

Dnes rozlišujeme média primární, sekundární, terciární a kvartérní. Primární média tvoří principiální základ mezilidské komunikace a zahrnují jazyk i nonverbální formy komunikace. Sekundárními médii je myšlena zejména interpersonální komunikace a řadíme pod ně širokou paletu technologií jako je písmo, knihtisk, ale i elektronická média – telegraf, dálnopis nebo telefon (Macek, 2011). Sekundární médium je schopno překonat časovou i prostorovou omezenost (Jirák & Köpplová, 2003). Využití sekundárních médií v celoplošném společenském měřítku označujeme za média terciární, jinými slovy také média masová nebo hromadné sdělovací prostředky. Tato média dokáží oslovit širokou škálu populace. Patří sem například tiskoviny, rádio, televize, telefon, počítač, tablet a internet (Ježek & Jirák, 2014; Končelík, Orság, & Večeřa, 2010). Kvartérní média pak označujeme jako nová, digitální nebo síťová a jedná se o poměrně různorodou skupinu mediálních technologií, které vznikly na konci 20. století a jsou založeny na digitálním kódování dat a obsahů (Macek, 2011). Jsou výsledkem propojení vlastností sekundárních a terciárních médií a díky tomu jsou schopna fungovat jak na interpersonální úrovni komunikace mezi jednotlivci za pomoci sociálních sítí, tak i na celospolečenské rovině, kdy mohou oslovit široké publikum (Ježek & Jirák, 2014). Patří sem například internetové vyhledávače, zpravodajské portály, sociální sítě, email apod. (Jirák & Köpplová, 2003).

Nastíněné propojení jednotlivých typů médií výstižně ilustruje myšlenka mediálního teoretika Marshalla McLuhana, který tvrdí, že obsahem každého jednoho média je vždy médium jiné. „*Obsahem písma je řeč, stejně jako obsahem knihtisku je psané slovo a jako je knihtisk obsahem telegrafu*“ (McLuhan, 2011, 20). Přestože se Marshall McLuhann nedožil technologického pokroku posledních let, jeho myšlenky jsou stále aktuální a jasně viditelné i na příkladu kvartérních médií. Kvartérní média totiž obsahují primární média (např. hlasová komunikace v rámci aplikace Skype nebo FaceTime), dále integrují sekundární média (např. písemná komunikace prostřednictvím emailu či sociálních sítí) a v neposlední řadě obsahují média terciární (např. internetové vysílání televizní stanice) apod. (Macek, 2011).

2.2 Masová média

Masa je dle Burtona & Jiráka (2001) slovo latinského původu (massa=hmoty, či těleso), které může být vyjádřeno ve dvou pojetích (kvantitativním a kvalitativním). Kvalitativní pojetí chápe masu jako něco, co má slabou vnitřní uvědomělost a organizovanost. V kvantitativním pojetí ji lze chápat jako velké množství hmoty. Ve spojení se společností, vyznačuje velké množství lidí, kteří jsou spojeni výskytem různých sociálních jevů.

Základním úkolem masmédií je předávat informace. Vedoucí postavení měly dlouhou dobu rozhlas a tiskoviny, nyní tuto funkci plní právě televize a internet. Dalším úkolem, kde tiskoviny ztrácí svůj značný podíl, je funkce zábavní. Děti se v dnešní době mnohem častěji baví prostřednictvím mobilního telefonu, tabletu nebo seriálu v televizi než například luštěním křížovek a čtením komiksů.

Hromadné sdělovací prostředky mají v moderní společnosti stále větší význam. Jsou zdrojem moci a díky tomu i potencionálním prostředkem vlivu, pramenem informací pro širokou veřejnost a také nástrojem jejich přenosu. Jsou místem, kde se odehrávají události veřejného života, jsou zdrojem výkladů sociální reality i místem, kde jsou konstruovány, ukládány a vyjadřovány změny v kultuře a hodnotách celé společnosti (McQuail & Jirák, 2002; Thompson 2004).

2.3 Funkce médií

Média mají mnoho funkcí, které se odvíjí od typu uspořádání dané společnosti, kultury, která se jejich prostřednictvím udržuje a předává dál, a od sociálních, politických a ekonomických podmínek (Burton & Jiráček, 2001).

Funkcionalistický přístup představuje koncepci, která se snaží vysvětlit existenci a poslání médií jako společenských institucí z hlediska potřeb jak celé společnosti, tak i jejich jednotlivých členů. Tento přístup chápe společnost jako neustále se vyvíjející systém skládající se ze spousty dalších subsystémů, které jsou vzájemně provázané, a každý z nich přispívá ke kontinuitě a řádu společnosti prostřednictvím uspokojování jejich potřeb nebo potřeb jejich členů. Jedním z těchto subsystémů jsou právě média (Jiráček & Köpplová, 2015)

Z funkcionalistického hlediska je médiím připisováno pět funkcí (Jiráček & Köpplová, 2015). První funkcí je sledování životního prostředí, které se týká šíření informací o událostech a podmínkách po celém světě. Prostřednictvím funkce zvané korelace média vysvětlují, interpretují a komentují informace a události. Třetí funkcí je kulturní přenos vyjadřující hodnoty dané společnosti. Čtvrtá je funkce zábavní. Pátá funkce, zvaná mobilizace, pomáhá jednotlivcům rozhodnout se k vykonání potřebných změn ve společnosti (Kivak, 2019).

Další pohled na dělení poskytuje například Kraus (2015), který udává čtyři základní funkce médií, z nichž první je funkce informativní, kdy je stěžejní poskytnutí nějaké informace, předání zprávy. V souvislosti s touto funkcí můžeme mluvit i o funkci vzdělávací. Funkce formativní má vliv na osobnost adresáta, jeho názory i postoje. Funkce komunikativní spočívá v možnosti komunikace mezi dvěma příjemci, zajišťuje vzájemné spojení. Funkce reaktivní se snaží navodit v adresátovi odpočinek a slouží k využití volného času.

Média poskytují celé společnosti i jednotlivcům v ní mnoho funkcí. Každé médium je plní v jiné míře a nemůže je naplnit všechny najednou. Některá jsou více zaměřená na vzdělávání, jiná na relaxaci, zábavu nebo dění ve společnosti. Funkce médií tvoří komplexní celek, avšak porozumění jejich spleťtemu rozdělení je velmi složité (Urban, Dubský, & Murdza, 2011).

2.4 Rozdělení médií

V dnešní době existuje mnoho typů médií, které se s vývojem společnosti neustále rozšiřují a zlepšují (Pospíšilová & Závodná, 2009). Vzhledem k tomuto faktu vzniklo také velké množství jejich dělení, a to podle nejrůznějších kritérií. V této oblasti tedy panuje značná nejednotnost. Cílem tohoto textu není podat jejich úplný výčet, ale zmínit typologii, která souvisí se zaměřením této diplomové práce.

2.4.1 Tištěná a elektronická média

Za jedno ze základních dělení médií můžeme považovat rozdělení na média tištěná (klasická) a elektronická (Ježek & Jiráček, 2014). Tištěná média mají dlouholetou tradici a jsou nejstaršími prostředky masové komunikace. Patří mezi ně například noviny a časopisy (Pospíšilová & Závodná, 2009).

Informační a komunikační technologie, internet, satelitní a kabelové televize, domácí video a videohry, multidimenzionální aplikace apod. jsou v dnešním světě již neodmyslitelnou součástí našeho života (Szołkowski, 2009). Dle Vachtla (2006) rozumíme výše zmíněným elektronickým médiím následovně: *„...jsou to jakékoliv prostředky sdělovací techniky používající po fyzikální stránce pohyb elektronů či elektromagnetického pole. Z tohoto hlediska je elektronickým médiem např. i rozhlas, telegraf, klasická (centrální) analogová televize, film, páskové (video) magnetofony“* (Vachtl, 2006, 2), počítač a telefon. Nejobecněji bychom mohli říct, že se jedná o všechna média závislá na elektrickém proudu.

2.4.2 Nová a tradiční média

Označení „nová“ média (někdy také digitální), které se vžilo v souvislosti s kvartérními médii je v určitém ohledu zavádějící. První digitální počítače byly vyvíjeny od 40. let 20. století, počítačové sítě či hry od 60. let, první osobní počítače od druhé poloviny 70. let, takže novosti nových médií můžeme hovořit jen stěží. Technologie, které jsou tímto pojmem myšleny, jsou spíše proměnlivé, neustále se vyvíjející než opravdu nové. Jako příklad můžeme zmínit mobilní telefon a jeho vývoj mezi lety 2000 až 2010, kdy se z jednoduchého přístroje používaného k telefonování a posílání zpráv vyvinul komplexní přístroj s trvalým

přístupem k internetu, dotykovým rozhraním, zabudovaným fotoaparátem, kamerou apod. (Macek, 2011).

Problematické vymezení digitálních médií souvisí s jejich četností. Řadíme mezi ně totiž například internet, stolní počítač, notebook, tablet a mobilní telefon. Dále zahrnují síťové protokoly (web, ICQ), konkrétní webové služby (YouTube, Twitter, Instagram) i softwarové aplikace (textový editor, webový prohlížeč, počítačová hra). Vzhledem k tak širokému záběru nových médií je logické, že odolávají veškerým pokusům o zobecnění (Harmon, 2018; Macek, 2011).

Odborník na nová média Palo Fabuš se k problematice nových médií vyjadřuje následovně: *„Věčně vracející se otázka: Co jsou to nová média? Odpovědí na ni je spousta, společně mají jenom těžiště: digitální technologie. Definice se pak liší mírou „zaostření“, příklonem k formě či obsahu v závislosti kontextu“* (Fabuš, 2006, 20).

Vzhledem k tomu, že se média navzájem ovlivňují, není ani hranice mezi novými a tradičními médii zcela jasná. Můžeme se je pokusit odlišit prostřednictvím poukázání na ty atributy nových médií, které v těch tradičních nebyly (Fabuš, 2006). Těmito atributy je myšlena například časoprostorová dimenze. Zatímco tištěná média mají dimenzi prostoru a rozhlas a televize dimenzi času, nová média jsou od nich oproštěna, neboť jsou přístupná neustále a mohou být libovolně rozsáhlá. Tradičními médii je tedy myšlen rozhlas, televize, noviny, kino apod. (Macek, 2011).

2.4.3 Horká a chladná média

McLuhan (2011) dělí média na horká a chladná. Kritériem dělení je způsob, jímž dané médium oslovuje smysly člověka, stupeň jeho naplněnosti daty a míra participace člověka na užití daného média. Média, která jsou bohatě sycena daty, vyžadují nižší zapojení jedince a naopak. Mezi horká média patří rozhlas, film, přednáška nebo fotografie. Tento druh médií se většinou vyznačuje vysokou naplněností daty, umožňuje nízkou participaci, podporuje posloupnost a působí na jeden smysl. Chladným médiem je telefon, televize, seminář či komiks. Ta se naopak většinou vyznačují tím, že oslovují více smyslů najednou, jsou málo sycena daty, umožňují vysokou participaci a podporují simultaneitu.

2.5 Agrese

2.5.1 Vymezení pojmů

Jednoznačné vymezení a pojetí pojmu agrese neexistuje, většina odborníků tento fenomén definuje na základě teorie, ze které vychází, nebo aspektu, který ji zkoumá (Dolejš, Suchá, Skopal, & Vavrysová, 2016).

Slovo agrese je odvozeno z latinského termínu (*ad-gredi = jít proti, ad-gredior = přistoupit blízko, napadnout*). Jedná se o komplexní termín, který je definován mnoha různými způsoby. Tento pojem zahrnuje velkou škálu projevů, a to je další důvod, proč může nabývat tolika významů (Čermák, 1999).

Vágnerová (1999) definuje agresivní chování jako porušení sociálních norem, které omezují práva a narušují integritu jak živých bytostí, tak neživých objektů. Může jít o symbolické nebo reálné omezování, ničení a poškozování.

Podle Americké psychologické asociace (2002, nestránkováno in Dolejš, Suchá, Skopal, & Vavrysová, 2016) je agrese „*chování, které způsobuje duševní nebo fyzické zranění jiné osoby*“.

Dolejš, Suchá, Skopal, & Vavrysová (2016) se na základě předešlých definicí, vědeckých teorií a výzkumných projektů pokusili agresi vymežit jako cíleně zaměřené chování směřované proti sobě samému, proti jiné osobě nebo jinému objektu. Následkem agresivního chování je poškození nebo zranění, které může být jak fyzické, tak psychické. Agrese je výsledkem kombinace několika prvků: a) biologických – například vylučování hormonů jako je serotonin nebo dopamin; b) psychologických – například míra osobnostního rysu agresivita, impulzivita a citová tvrdost; c) sociálních – například nevhodné skupiny vrstevníků a společenské události; d) duchovní – například víra v lidské dobro a v lásku.

„*Agresivita je označení pro tendenci k útočnému a násilnému jednání vůči druhé osobě či okolí*“ (Vágnerová, 2004, 757). Jedná se o tendenci záměrně ubližovat (Slaměník & Výrost, 1997).

Násilí potom vymezuje Světová zdravotnická organizace jako „*záměrné použití nebo hrozba fyzické síly proti sobě samému, jiné osobě nebo skupině či společnosti osob, které působí nebo má vysokou pravděpodobnost způsobit zranění, smrt, psychické poškození, strádání nebo újmu*“ (WHO, 2017). V literatuře převládá názor, že násilí je jednou z podkategorií

agrese. Někteří autoři však tuto myšlenku odmítají a hlásí se k tomu názoru, že agrese je motivačním činitelem, zatímco násilí je jedním z jejích projevů v chování člověka. My budeme v následujícím textu pracovat s pojmem násilí jako se subkategorií agrese.

2.5.2 Inventář agresivity a hostility Busse a Durkeeové (B-D-I, BDHI)

Psychodiagnostický nástroj pro měření agresivity je Inventář agresivity a hostility, který v roce 1957 vytvořili A. H. Buss a A. Durkee. Dotazník tvoří 75 otázek, které lze rozdělit do osmi kategorií (Dolejš, Suchá, Skopal, & Vavrysová, 2016; Harsa, 2012). První kategorií je napadnutí, které se vyznačuje prostřednictvím fyzického násilí a útoků. Nepřímá agrese se projevuje v podobě intrik a pomlouvání. Popudlivost je chápána jako pohotovost k afektivní explozi. Negativismus se projevuje například ve formě pomlouvání. Nevole a resentment jsou uskutečňovány pomocí nenávisti, nevraživosti a závistivosti. Kategorie podezřívání se vyznačuje projekcí nepřátelství na druhé. Verbální agrese zahrnuje nadávky, jízlivost a nepřiměřenou ironii (Nakonečný, 2009). Osmou kategorií je pocit viny zaměřující se na výčitky svědomí a na pocity, že je daný člověk špatný a chybný (Dolejš, Suchá, Skopal, & Vavrysová, 2016).

2.5.3 Agrese v médiích

Jandourek (2001) tvrdí, že agrese je součástí každé živé bytosti. Člověk však s touto vrozenou dispozicí dokáže podle něj pracovat. Je na nás, v jaké míře agresi necháme vypuknout a jak moc se necháme ovlivnit násilnými obsahy, kterým jsme vystaveni již od útlého dětství.

Suchý (2007) zmiňuje, že je prakticky nemožné vyhnout se v běžném životě vystavení násilí v médiích. S těmito prvky se můžeme dennodenně setkat na televizních obrazovkách, na internetu, v počítačových hrách nebo i v běžném životě a pak může být složité těmto vlivům čelit.

Urban, Dubský & Murdza (2011) rozlišují pět forem násilí zobrazovaných v médiích: Samoučelné konzumní násilí, které často bývá vytržené z kontextu a patří sem násilí obsažené v hororech, kriminálkách a akčních filmech. Reálné násilí zahrnuje televizní zpravodajství, záběry z válek, nehod a katastrof. Abstraktní násilí vzbuzuje obavy z nadpřirozených a paranormálních jevů. Typickým příkladem jsou sci-fi filmy a různé mysteriózní filmy. Destruktivní násilí je charakteristické například pro hudební klipy, kdy

aktéři vše bezdůvodně ničí, demolují a ohrožují své okolí. Měkké násilí se obvykle vyskytuje v dětských filmech, pohádkách a programech pro děti a má méně drastický průběh.

2.6 Vliv médií na společnost

V anglosaské literatuře zabývající se médii a jejich podílem na stavu společnosti a rozpoložení jedince se paralelně používají pojmy *impact* (dopad), *influence* (vliv) a *effect* (účinek), které se vztahují k působení médií na jednotlivce, skupinu či celou společnost. V posuzování možného vlivu médií hrají významnou roli tři faktory, a to stav společnosti (dominující způsob komunikace, úroveň vzdělanosti apod.), vývoj médií (hlavně technický vývoj) a rozvoj poznání společnosti a uvažování o ní (představy společnosti o možných účincích médií, které se značně mění v důsledku rozvoje sociologického a psychologického poznání) (Jirák & Köpplová, 2003).

Vztah mezi publikem a médii je však o vzájemném ovlivňování. Média musí reagovat na iniciativu ze strany publika, musí se podřizovat kulturnímu kontextu společnosti, a z toho vyplývá, že naopak i jedinec ovlivňuje média (Jirák & Köpplová, 2015).

Předpokládané dopady působení médií na jedince můžeme znázornit třemi základními děleními, a to krátkodobé a dlouhodobé působení, přímé a nepřímé působení a plánované a neplánované působení. Krátkodobé působení mívá charakter pomíjivosti (smích vyvolaný sledováním komedie), a dopad tedy nemusí nabývat takových hodnot, jako je tomu u dlouhodobého vlivu, který může měnit hodnotové postoje a celkovou organizaci společnosti. Taky je rozdíl, pokud média působí přímo na člověka, nebo působí nepřímo prostřednictvím nějakého prostředníka, kterým je jiná osoba. Plánované působení se děje například prostřednictvím reklam, kdy v důsledku její prezentace chceme, aby si daný produkt zakoupilo co nejvíce lidí. Důsledkem neplánovaného působení je pak třeba agresivní chování (Jirák & Köpplová, 2015).

Vliv médií na publikum prokazatelně existuje, ale jak je veliký, není doposud zcela jasné. V průběhu let bylo vystřídané více různých se teorií, které jej popisují. Je však patrné, že žádná z nich nemůže platit absolutně a hlavně trvale, a tak je pochopitelné, že se tento vliv dá jen stěží předvídat či odhadovat a hodnotit (Bednář, 2012). Dnes již existuje velké množství hypotéz, studií i domněnek od různých autorů ohledně tohoto fenoménu. To, jak

média ovlivňují společnost, je těžké zkoumat také z toho důvodu, že současná média znamenají obrovskou masu informací, z nichž některé mohou jednomu člověku připadat nevhodné, zatímco jinému normální a běžné (Jiráček & Köpplová, 2003).

2.7 Vliv médií na děti

Elektronická média přebírají ústřední roli v životě dnešních dětí (Mihál, 2012), které jsou obzvláště citlivé na poselství, která jim tato média zobrazují (Lawrie, Sullivan, Davies, & Hill, 2006). Bylo potvrzeno, že média mají potenciálně značný vliv (pozitivní i negativní) na poznávací, sociální a behaviorální rozvoj dětí, mohou ovlivňovat rozvoj řeči, pozornost, kvalitu spánku i koncentraci dítěte. Čas, který děti před obrazovkami stráví, také ovlivňuje pandemii obezity a jejich celkové zdraví (Mihál, 2012).

Dětské publikum často není dostatečně zralé na to, aby odlišilo fantazii promítanou v médiích od skutečnosti. Čas strávený sledováním médií navíc snižuje dobu, která by se dala využít prospěšnějšími aktivitami jako je sportování, kulturní aktivity, trávení času s rodinou apod. (Ray & Jat, 2010), což zvyšuje riziko sociální izolace, agorafobie a antisociálního chování. Naopak osamocené děti se mohou uchýlovat ke sledování médií, aby měly alespoň nějakou společnost a zábavu (Thakur & Khokhar, 2001). Přestože je sledování televize vnímáno spíše jako izolační aktivita, často se vyskytuje ve společnosti přátel, takže má podíl na socializaci a zlepšování mezilidských dovedností. Z toho plyne, že vždy, když zkoumáme vztahy mezi sledováním médií a následným chováním, je důležité zvážit prezentovaný obsah (Ray & Jat, 2010).

Asi největším problémem sledování médií se v dnešní době jeví přemíra prezentování negativních společenských jevů s prvky násilí, surovosti, kriminality, pornografie apod. (Krouželová, 2010). Promítané násilí je velkým problémem dnešní doby a největší dopady má zejména na děti a mládež (Musil, 2003). Szotkowski (2009) tvrdí, že tyto negativní jevy objevující se v médiích postupně čím dál více pronikají právě do dětských televizních programů, čímž nepříznivě působí na utváření jejich svědomí (superega). Naše svědomí, které nás odrazuje od společensky nežádoucího chování, přestupků nebo zločinů, se vytváří v raném dětském věku. Může se tedy stát, že pokud vystavíme děti působení nevhodného televizního vysílání (záporných, ale i kladných filmových hrdinů), existuje riziko útlumu dětského svědomí, popřípadě jeho narušení. Kalhous & Obst (2002) dodávají, že základní náplní volného času dětí, které se dopouštějí trestného jednání, je právě sledování televize.

U těchto dětí dochází ke značné pasivitě v oblasti trávení volného času, jejich hodnotový systém je orientován na peníze a na jejich rychlé a bezpracné získání. Jejich emoce jsou oproštěny soucitu a ochotu pomoci považují za projev slabosti. Také u nich dochází ke ztrátě vyšších společenských citů, s čímž se pojí častý výskyt úzkostných stavů.

Vystavení násilí v médiích má za následek horší výkonnost ve škole (Munni & Malhi 2006) a způsobuje stres. Obavy, napětí, špatné sny i sebevražedné tendence u dětí mohou být důsledkem sledování agresivní tematiky (Ray & Malhi, 2005).

Nadměrné sledování televize v adolescenci může být rizikovým faktorem pro rozvoj deprese v mladém dospělosti a může hrát zhoršující, ne-li kauzální úlohu v rozvoji poruchy pozornosti s hyperaktivitou. Toto tvrzení jde ruku v ruce s důkazy o tom, že děti s ADHD sledují televizi častěji než jejich vrstevníci (Primack, Swanier, Georgiopoulos, Land, & Fine, 2008).

Mediální obsahy mohou dále zapříčinit kouření u dospívajících (Sargent, Beach, Adachi-Mejia, Gibson, Titus-Ernstoff, Carusi, & Dalton, 2005), užívání alkoholu (Grube & Waiters, 2005) a dalších návykových látek jako je například marihuana (Primack, Kraemer, Fine, & Dalton, 2008).

Důsledkem sledování nevhodných témat v médiích může být předčasné zahájení sexuálního života, rizikové sexuální chování, střídání sexuálních partnerů, nechtěné těhotenství a rozšíření pohlavně přenosných nemocí u mladistvých (Grunbaum, Kann, Kinchen, & Ross, 2004). Kunkel, Eyal, Finnerty & Donnestein (2005) došli na základě svého výzkumu k názoru, že televizní programy sledované adolescenty obsahují značné množství pořadů se sexuální tematikou, ale jen málo informací o rizicích, která s sebou sexuální život přináší.

Na Novém Zélandu byla uskutečněna longitudinální studie, které se účastnilo 1037 respondentů, kteří byli od tří let věku dotazováni ohledně frekvence sledování televize a ohledně jejich sledovacích návyků až do šestadvaceti let. Poté se k údajům o jednotlivých účastnících přidala informace o dosažené úrovni vzdělání a započítal se i socioekonomický status rodiny a inteligence respondentů. Ze studie vyplynulo, že sledování televize dětmi, následně mladistvými, souvisí s nižší úrovní vzdělání dosaženého do věku dvaceti šesti let. Čím častěji se pokusné osoby dívaly na televizi, tím nižšího vzdělání v dospělosti dosáhly (Spitzer, 2014). Již delší dobu je známo, že lidé z nižších sociálních vrstev tráví u televize více času (Bharati, Shome, Roy, Dhara, & Bharati, 2017). K tomu, aby bylo možné určit spouštěcí faktor, bylo nutné odečíst dva faktory (nízkou inteligenci a nízký příjem) od

souvislosti sledování televize s dosaženou úrovní vzdělání. I poté však zůstane výsledná souvislost zachována a je signifikantní (Spitzer, 2014).

Lawrie, Sullivan, Davies & Hill (2006) se zabývali vlivem médií a v nich prezentovaném ideálu štíhlosti na povědomí o svém těle u dětí a dospívajících. Internalizace prezentovaného ideálu byla identifikována jako klíčová složka ve vývoji tělesné nespokojenosti. Mezi důsledky vystavení dětí hromadným sdělovacím prostředkům, které zobrazují velmi štíhlé postavy odpovídající současným trendům, patřila například snaha napodobování tohoto vzhledu prostřednictvím omezování kalorií a užívání tablet na hubnutí, které mohlo vyústit až v rozvinutí některé z poruch příjmu potravy.

Na druhou stranu Dietz & Gortmaker (1985) uvádí, že každá další hodina sledování televize týdně zvyšuje riziko obezity o 2 %. Experimentální studie Robinsona (2001) potvrdila příčinný vliv sledování médií na dětskou nadváhu.

Hra je jednou z nejdůležitějších aktivit během vývoje dítěte. Stejně jako na všechny ostatní aktivity i na dětskou hru mají značný dopad vnější vlivy, tedy i média technologie dnešní doby. Ve vývoji dítěte je nutné naplnit všechny jeho individuální potřeby (Rogulj, 2013). Jednou z nich je i právo zvolit si hru dle svých představ (Úmluva OSN o právech dítěte). Rogulj (2013) dochází k závěru, že dospělí by tento fakt měli přijmout a vytvořit podmínky pro novou hru (přitom nezapomínat na hry klasické, chce to kombinovat) s přihlédnutím k věku dítěte, jeho vývojovým charakteristikám a individuálním potřebám. Když budou děti připraveny na kulturu a používání digitálních technologií, vytvoří si správný systém hodnot, a tím je dle autora možné se negativním prvkům, které digitální éru doprovázejí, vyhnout. Stejného názoru je i Gardner (2011), který klade důraz na nutnost rovnováhy mezi riziky a zisky internetu, které k jeho užívání bezesporu patří a nemůžeme je přehlížet.

Na základě některých existujících výzkumů i názorů laické veřejnosti bychom se mohli domnívat, že média mají na člověka spíše negativní účinky, a to především u dětí a mladistvých (Mares & Woodard, 2005). To však tvrdit nemůžeme, protože média například uspokojují některé důležité potřeby člověka, zejména potřebu zábavy, a mohou sloužit také jaké prostředek výchovy (Krouželová, 2010).

Mares & Woodard (2005) zkoumali ve svém výzkumu účinky vystavení dětí (od 3 do 16 let) prosociálních a antisociálních efektů během sledování televize. Autoři této studie brali v potaz skutečnost, že z výzkumného vzorku programů pro děti se v 66 % objevovalo násilí.

Většinou však byly agresivní hrdinské postavy zobrazovány humorným způsobem a snažily se vykonávat spravedlnost. Otázkou bylo, jestli tato prosociální skutečnost může převládat nad agresivním obsahem. Studie dále zjišťovala sociální interakci mezi dětmi, jejich agresivní a altruistické chování, v potaz se bral gender i etnická a socioekonomická situace dítěte. Bylo zjištěno, že mezi ženami a muži i napříč etnickými skupinami nebyly nalezeny významné rozdíly. Prosociální obsahy v televizi měly větší vliv na respondenty ze středních až vyšších socioekonomických tříd než na účastníky z nižších socioekonomických tříd. Největší účinky prosociálního obsahu byly zaznamenány u dětí od tří do sedmi let. Děti sledující prosociální obsahy se chovaly výrazně pozitivněji a chovaly se k sobě navzájem příjemněji. Srovnání dopadu prosociálního a antisociálního obsahu skončilo velmi podobně. Důležitým závěrem je, že sledování televize má potenciál podporovat i pozitivní sociální interakce, snižovat agresi a povzbuzovat diváky k větší toleranci.

Média navíc mohou sloužit pro účely vzdělávání. Pokud budou žáci poučeni, jak tyto nástroje efektivně využívat, mohou média ulehčit proces vzdělávání. Jsou schopny zvýšit kvalitu a míru spolupráce studentů. S pomocí sociálních médií mohou lépe komunikovat nebo rychle sdílet informace prostřednictvím internetu. Studium je navíc mnohem zábavnější, když je zpestřeno interaktivní formou výuky (Siddiqui & Singh, 2016).

Závěrem je nutné říct, že dle zjištění mnohých studií tráví dnešní děti ve věku od osmi až deseti let téměř osm hodin denně používáním různých médií. Starší děti a mládež mohou u těchto technologií trávit více jak jedenáct hodin za den. 71 % dětí a dospívajících uvádí, že mají televizi ve své ložnici. Mladí lidé stráví za den více času užíváním médií než pobytem ve škole a spánkem. Kromě toho se v důsledku používání médií dramaticky změnilo i prostředí, ve kterém děti vyrůstají. Televize sice pořád zůstává převládajícím médiem, ale téměř jedna třetina televizních programů bývá sledována na alternativních platformách (počítač, tablet nebo mobilní telefon) (Council on communications and media, 2013).

Na základě výsledků dosavadních znalostí je jasné, že musíme najít způsoby, jak optimalizovat úlohu médií v naší společnosti, využít jejich pozitivních vlastností a minimalizovat ty negativní. Média by do budoucna měla poskytovat pozitivní a naučné informace (programy zaměřené na řešení dětské obezity, povzbuzování rodičů i dětí k tomu, aby společně trávili více času, informace o škodlivých účincích drog a tabáku nebo o možných důsledcích sexuálního života) (Ray & Jat, 2010).

Šířit osvětu už začala například Americká akademie dětských lékařů, která stanovila pokyny pro používání médií u dětí. Celkový čas užívání médií dětmi by neměl přesáhnout dvě hodiny denně. V místnosti, kde dítě spí, by se neměla vyskytovat elektronická média. Děti mladší dvou let by neměly sledovat elektronická média vůbec. Televizor by se neměl používat jako kulisa během dne (např. při obědě či večeři) (Council on communications and media, 2013). K názorům Americké akademie dětských lékařů se přidávají i další instituce a odborníci jako jsou pediatři, dětské psychologové, psychiatři, metodici prevence apod., kteří apelují na rodiče, aby určili dětem rozumná, zároveň však pevná pravidla pro používání digitálních médií. Tato pevně stanovená pravidla jmenovaní odborníci považují za jeden ze základních faktorů pro zmírnění negativních dopadů užívání technologií dnešní doby.

VÝZKUMNÁ ČÁST

3 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE PRÁCE

Na základě rešerše námi dostupných zdrojů a literatury vyplývá, že denní snění u dětí bylo zatím zkoumáno spíše v zahraničí, a i tam jen v omezené míře. V České republice nebyl doposud tento fenomén středem zájmu odborné veřejnosti, a proto také neexistuje mnoho českých výzkumných studií, odborné literatury v českém jazyce a ani kvalitní překlad Imaginal Processes Inventory for Children, který je jednou z mála metod, sloužící ke zjišťování těchto procesů u dětí.

Denní snění je však aktivita, která může zabírat až 50 % bdění každého z nás (Killingsworth & Gilbert, 2010). Ústředním tématem této diplomové práce je denní snění u dětí, na které má vliv velké množství faktorů. Jedním z nich může být právě sledování pořadů v dnes již všude přítomných elektronických médiích, mezi které lze zařadit stolní počítač, notebook, tablet a mobilní telefon. V dnešním světě jsou děti mnohdy vystaveny médiím již od útlého dětství a největším problémem, spojeným s jejich užíváním, se jeví čím dál častěji promítané agresivní obsahy v dětských pořadech.

Jak již bylo nastíněno v teoretické části práce, v zahraničí již existují výzkumy mapující dopad sledování televize na denní snění u dětí. V cizojazyčné literatuře můžeme nalézt i mnoho studií týkajících se vlivu, zejména toho negativního, sledování elektronických médií na dětský kognitivní, sociální i behaviorální rozvoj (Mihál, 2012). S využitím námi dostupné literatury se však nepodařilo dohledat žádný výzkum, který by mapoval právě dopad sledování dnes již běžně používaných elektronických médií na dětskou fantazii.

Obecným cílem práce je zmapovat problematiku denního snění u dětí. Hlavním cílem je zjistit, pomocí Inventáře imaginativních procesů pro děti a dotazníku vlastní konstrukce, zda vliv sledování pořadů s násilnou tematikou v elektronických médiích může mít dopad na denní snění a jeho styl u dětí. Dalším zájmem je zjistit, zda i četnost sledování zmíněných médií může ovlivnit dětský fantazijní styl. Také se pokusíme zjistit, zda existují rozdíly ve stylech denního snění mezi chlapci a dívkami, dětmi různého věku a žáky vyššího stupně základních škol a nižších gymnázií.

Konkrétně se pokusíme odpovědět na otázku, jestli mezi žáky šestých tříd a žáky devátých tříd existuje rozdíl ve frekvenci sledování elektronických médií, a jestli tyto dvě skupiny vykazují rozdíly na škále agresivně-hrdinských denních snů.

V neposlední řadě je dílčím cílem této práce přeložit metodu Imaginal Processes Inventory for Children do českého jazyka a ověřit její psychometrické kvality, stejně jako ověřit psychometrické kvality námi sestaveného dotazníku.

4 TYP VÝZKUMU A POUŽITÉ METODY

Na základě zmíněných cílů byl zvolen kvantitativní typ výzkumu. Data byla získávána prostřednictvím dotazníkového šetření, konkrétně pomocí Imaginal Processes Inventory for Children (česky Inventář imaginativních procesů pro děti, zkratkou IPI-C) a dotazníku vlastní konstrukce. V následující kapitole zvolené metody představíme.

4.1 Testové metody

4.1.1 Imaginal Processes Inventory for Children (IPI-C)

Tento nástroj měří obsah, živost a témata dětských denních snů. Původní verzi IPI-C odvodili výzkumníci Rosenfeld, Husemann, Eron & Torney-Purta v roce 1982 z Inventáře imaginativních procesů pro dospělé (IPI) od autorů Singera & Antrobuse (1966). První verze inventáře IPI-C sestávala ze 45 položek, které jsou rozčleněny do devíti škál. První škála představuje frekvenci fantazie, další dvě se týkají režimů fantazie a zbylých šest škál se zabývá tématy denního snění (agresivní, fantazijní, děsivé, intelektuální, akčně-hrdinské a dysforické). Po provedení faktorové analýzy se však nepotvrdila přítomnost devíti faktorů a tato metoda se ukázala jako třífaktorová. Nalezené faktory jsou označovány jako dysforicko-agresivní fantazijní styl, fantasticko-intenzivní styl a aktivně-intelektuální styl (Vooijs, Beentjes, & van der Voort, 1993).

IPI-C byl použit v několika studiích a byl podroben další psychometrické analýze, která opět vyústila ve snadno interpretovatelné třífaktorové řešení, přičemž v této verzi jsou jednotlivé škály pojmenovány následovně: pozitivně-intenzivní fantazijní styl, skládající se z prvních 18ti položek, agresivně-hrdinský styl denního snění, skládající se z následujících deseti položek a dysforický styl, pod který spadá posledních 12 položek dotazníku. Nová verze této metody je tedy tvořena 40 položkami. Testovaná osoba u každé položky odpovídá, do jaké míry se u ní předložené tvrzení vyskytuje na třístupňové škále 0 = a lot (vyskytuje se často), 1 = a little (vyskytuje se občas, zřídka), 0 = no (nevyskytuje se). Představená verze IPI-C byla vytvořena v roce 1992 výzkumníky Vooijs, Beentjes & van der Voort, a právě s touto verzí v našem výzkumu pracujeme (Valkenburg & van der Voort, 1995; Vooijs, Beentjes, & van der Voort, 1993).

Všechny tři škály dotazníku se vyznačují vysokou vnitřní konzistencí. Hodnoty koeficientu reliability (Cronbachova α) jednotlivých škál se pohybují v rozmezí od 0,75 do 0,82 (Vooijs, Beentjes, & van der Voort, 1993). Stručné popisy škál a ukázkou položek shrnuje tabulka 1.

Tabulka 1: Škály a ukázkové položky inventáře IPI-C

Škála	Popis škály a ukázková položek	α
Pozitivně-intenzivní denní snění	<p>Pozitivně-intenzivní denní sny jsou typické příjemným, intelektuálním, živým a vzrušujícím sněním. Jedinci s tímto převládajícím fantazijním stylem sní často o věcech a situacích, které se nikdy nemohou stát.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Mé denní sny ve mně zanechávají dobrý pocit.</i> - <i>Týkají se tvé denní sny věci a situací, které se v opravdovém životě nestávají?</i> 	0,82
Agresivně-hrdinské denní snění	<p>Respondent skórující vysoko na této škále má denní sny týkající se hrdinských činů a situací, které by rád vykonal nebo podstoupil. Může se v nich také objevovat pomsta nepříteli.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Ve svých denních snech si představuji, jak jsem vyhrál/a zlatou medaili v důležitém mistrovství.</i> - <i>Ve svých denních snech se vidím, jak se pomstím těm, které v realitě nemám rád/a.</i> 	0,81
Dysforické denní snění	<p>Dysforické denní sny navozují nepříjemné pocity. Také zahrnují nepříjemné sny o situacích, které by se mohly stát snící osobě nebo její rodině.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Sníš někdy o tom, že je někomu z tvoji rodiny ublíženo?</i> - <i>Někdy se kvůli svým denním snům cítím nepříjemně.</i> 	0,75

Poznámka 1: Ve sloupci α jsou uvedeny hodnoty koeficientu reliability (Cronbachova α) jednotlivých škál originální verze této metody (Vooijs, Beentjes, & van der Voort, 1993).

Překlad

Pro transformaci IPI-C do českého jazyka byla zvolena metoda zpětného překladu prostřednictvím dvou nezávislých překladatelů. První část překladu, tedy z angličtiny do češtiny, přeložila překladatelka se znalostí anglického jazyka na úrovni rodilého mluvčího. Zpětný překlad z českého jazyka do anglického provedla druhá nezávislá překladatelka se znalostí anglického jazyka na úrovni rodilého mluvčího. Posléze byla srovnána původní anglická verze dotazníku s naší verzí. Následně byla uskutečněna pilotní studie, které se zúčastnily čtyři děti ve věku 11, 12, 13 a 14 let za účelem zjištění srozumitelnosti a jednoznačnosti otázek, zjištění časové náročnosti vyplňování a administrace dotazníku. Na základě výpovědi jednotlivých dětí byly v inventáři provedeny další malé změny. Výsledný překlad je v příloze 3.

4.1.2 Škála agrese v dotazníku vlastní konstrukce

Tento dotazník byl sestrojen za účelem získání demografických údajů, údajů o frekvenci sledování elektronických médií a získání informací, týkajících se sledování programů s obsahem agresivní tematiky. Z demografických údajů jsme zjišťovali pohlaví respondenta, dále jeho věk a také třídu, kterou navštěvuje. Frekvence sledování pořadů v elektronických médiích nás zajímala proto, abychom mohli jednotlivce rozdělit na heavy a light users¹. Agresivní prvky v pořadech, které děti sledují, byly zjišťovány pomocí otázek, sestrojených na základě Inventáře agresivity a hostility Busse a Durkeeové, který ji dělí na osm kategorií, jež byly předlohou pro naše otázky (Dolejš, Suchá, Skopal, & Vavrysová, 2016). Dotazník celkově obsahoval 13 otázek. Respondent odpovídal na dvě otázky zvolením jedné z nabízených možností. U pěti otázek dopisoval svou odpověď na černou linku. Odpovědi na posledních sedm otázek dotazníku zaznamenával na čtyřstupňovou škálu podle toho, do jaké míry se prvky agrese vyskytují v pořadech, které sleduje. 0 = nevyskytuje se, 1 = vyskytuje se velmi zřídka, 2 = vyskytuje se občas, nepravidelně, 3 = vyskytuje se velmi často. Před započítáním sběru dat byla opět uskutečněna pilotní studie, které se účastnily čtyři děti ve věku 11, 12, 13 a 14 let za účelem zjištění srozumitelnosti a jednoznačnosti otázek, zjištění časové náročnosti vyplňování a administrace dotazníku. Na základě výpovědi jednotlivých dětí, byly i v tomto dotazníku provedeny drobné změny. Kompletní znění dotazníku je v příloze 4.

¹ Lidi, kteří sledují elektronická média, můžeme rozdělit na základě času stráveného užíváním těchto médií. Obecně je můžeme rozlišit na tzv. heavy users a light users. Heavy users používají elektronická média každý den a počet sledovaných hodin za týden musí být větší než 20. Light users jsou ostatní uživatelé (Herwig, 2017).

4.2 Formulace hypotéz ke statistickému testování

Pro užší pojetí dané problematiky v návaznosti na výzkumné cíle jsme stanovili následující výzkumné hypotézy:

4.2.1 Rozdíly mezi jednotlivými skupinami ve škálách dotazníku IPI-C

H1: Mezi chlapci a dívkami existuje rozdíl ve škálách dotazníku denního snění.

H2: Mezi žáky šestých tříd a žáky devátých tříd existuje rozdíl ve škálách dotazníku denního snění.

H3: Mezi dětmi starými jedenáct let a dětmi starými patnáct let existuje rozdíl ve škálách dotazníku denního snění.

H4: Mezi dětmi, které se řadí do heavy users a dětmi, které se řadí do light users, existuje rozdíl ve škálách dotazníku denního snění.

H5: Mezi žáky nižšího gymnázia a žáky vyššího stupně základní školy existuje rozdíl ve škálách dotazníku denního snění.

4.2.2 Souvislost škály agrese s jednotlivými škálami IPI-C

H6: Agrese v pořadech, které dítě sleduje, souvisí se stylem jeho denního snění.

4.2.3 Srovnání žáků šestých a devátých tříd

H7: Žáci devátých tříd častěji sledují pořady obsahující agresi oproti žákům šestých tříd.

H8: Žáci devátých tříd mají větší množství agresivně-hrdinských denních snů v porovnání s žáky šestých tříd.

5 SBĚR DAT A VÝZKUMNÝ SOUBOR

5.1 Proces sběru dat

V následující kapitole bude přiblížen sběr dat a výzkumný soubor pomocí metod deskriptivní statistiky.

Před započítím sběru byl v softwaru Statistica 13 stanoven potřebný rozsah souboru, který měl činit 34 osob pro každou skupinu. Tento počet byl stanoven prostřednictvím analýzy síly testu. Požadovaná síla testu byla 90 % a očekávaný rozdíl 0,8 směrodatné odchylky.

Dalším úkolem výzkumu bylo telefonicky, či formou emailu oslovit ředitele základních škol a gymnázií s prosbou o přislíbení účasti v tomto výzkumu. Celkově bylo kontaktováno osm základních škol a čtyři gymnázia z Olomouckého kraje.

Na základě zmíněných skutečností vyplývá, že pro sběr dat byla použita nepravděpodobnostní metoda výběru. Konkrétně se jednalo o metodu záměrného výběru, prostřednictvím které jsou účastníci do výzkumného souboru vybíráni na základě určitých vlastností. Jednalo se o záměrný výběr přes základní školy a gymnázia, přičemž našim cílem bylo získat data od dětí ve věku od 11ti do 15ti let, tedy od žáků vyššího stupně základních škol a nižších gymnázií.

S účastí ve výzkumu nakonec souhlasilo vedení dvou základních škol a jednoho gymnázia. Telefonickou komunikací byla domluvená schůzka autorky s jednotlivými řediteli na jejich osobním setkání, kde byl detailněji představen zamýšlený výzkum i zvolené cíle a bylo předloženo znění obou dotazníků. Bylo zde zjišťováno, jestli na daných školách podepsali rodiče žáků Informovaný souhlas o poskytování informací. V případě jejich zájmu byly stanoveny termíny sběru dat. Výzkumu se zúčastnily všechny tři školy.

Před započítím samotné administrace byli respondenti seznámeni s pravidly výzkumu. Byli informováni o tom, že jejich účast je zcela dobrovolná a mohou kdykoliv z výzkumu odstoupit. Dětem byl popsán průběh výzkumu a byly ubezpečeny o anonymním zpracování dat. Před rozdáním testů jim také bylo sděleno, že žádná odpověď není špatná a dostanou tolik času, kolik potřebují. V neposlední řadě jim byla vysvětlena terminologie užitá v dotaznících, přičemž v dotazníku vlastní konstrukce byly užitě pojmy opět v závorce vysvětleny. Po rozdání dotazníků byla přečtena instrukce ze zadání (viz příloha 5), které

bylo pro tento účel vytvořeno. Potom, co děti vyplnily dotazníky, byly vyzvány k opětovné kontrole svých odpovědí. Po skončení sběru dat byl dětem poskytnut prostor pro dotazy.

Dotazníky byly administrovány v papírové verzi v rámci některých hodin školní výuky. V rámci sběru dat bylo v nejvyšší možné míře dbáno na zachování shodné testové situace a vytvoření stejných podmínek pro všechny probandy napříč třídami i školami. Celkově byla tímto způsobem získána data od 293 dětí.

5.2 Specifika výzkumného souboru

Výzkumný soubor je tvořen žáky vyššího stupně základní školy (žáky šestých až devátých tříd) a nižšího gymnázia (žáky primy, sekundy, tercie a kvarty).

Celkově se výzkumu zúčastnilo 293 respondentů. Čtyři probandi nesledují elektronická média, a tudíž ve vyplňování dotazníku vlastní konstrukce nemuseli pokračovat. Jeden respondent nevyplnil dotazník, protože si nebyl vědom svých denních snů. Těchto pět respondentů bylo z výzkumu vyřazeno. Výzkumný soubor byl tedy nakonec tvořen 288 respondenty, konkrétně 126 chlapci a 162 dívkami. Věk respondentů se pohyboval v rozmezí od 11ti do 15ti let, celkový věkový průměr byl 13,29 let a směrodatná odchylka 1,25. U chlapců byl průměrný věk 13,33 let se směrodatnou odchylkou 1,26 a u dívek 13,25 let se směrodatnou odchylkou 1,25. Pro lepší přehlednost těchto deskriptivních charakteristik souboru přikládáme tabulku 2.

Tabulka 2: Výsledky deskriptivních charakteristik souboru chlapců a dívek z hlediska věku

Skupina	Počet	Průměr	SD	Minimum	Maximum
Dívky	162	13,25	1,25	11	15
Chlapci	126	13,33	1,26	11	15
Celý soubor	288	13,29	1,25	11	15

Respondenti byli v rámci analýzy hypotéz rozděleni na žáky základních škol a žáky gymnázia. Do některých výpočtů byly vybrány děti, které navštěvují šestou, nebo devátou třídu. Také jsme pro statistické účely statistického testování vybrali ty děti, jejichž věk je jedenáct, nebo patnáct let. V neposlední řadě byly děti rozděleny na heavy users a light users. V tabulce 3 lze vidět rozdělení probandů v rámci jednotlivých hypotéz.

Tabulka 3: Deskriptivní charakteristiky jednotlivých skupin

Skupina	Počet	Průměrný věk	SD	Minimum	Maximum
Základní škola	179	13,46	1,20	11	15
Gymnázium	109	13,04	1,30	11	15
Heavy users	54	13,57	1,07	11	15
Light users	234	13,22	1,28	11	15
6. třída	57	11,60	0,53	11	13
9. třída	77	14,70	0,46	14	15
11 let	24	11			
15 let	61	15			

5.3 Etické hledisko a ochrana soukromí

Rodiče všech dětí, které se zúčastnily tohoto výzkumu, podepsali Informovaný souhlas o poskytnutí informací. Zapojení probandů do výzkumu bylo zcela dobrovolné. Spolu s cíli výzkumu byla respondentům sdělena jejich možnost kdykoliv bez udání důvodu z výzkumu odstoupit. Byly jim poskytnuty informace o přidělení evidenčního kódu v rámci anonymního zpracování dat.

Vzhledem k vyjmenovaným skutečnostem můžeme konstatovat, že při tomto výzkumu nebyla porušena etická pravidla pro manipulaci s daty a osobními údaji respondentů.

6 PRÁCE S DATY A JEJÍ VÝSLEDKY

6.1 Zpracování a analýza dat

V rámci zpracování dat byly získané hodnoty z dotazníků přeneseny do programu Microsoft Excel 2016, kde bylo provedeno jejich kódování a následné úpravy. Chybějící položky v jednotlivých dotaznících byly doplněny řádkovým průměrem. Pět dotazníků muselo být z našeho souboru vyřazeno z důvodu více než 15 % chybějících odpovědí (Dostál, 2016). V programu Microsoft Excel 2016 byly dále vypočítány hrubé skóry metodou prostého součtu.

Následovala práce ve statistickém programu Statistica 13. Histogram reziduí našich metod připomínal normální rozdělení. K dalšímu ověření normality rozložení našich dat byl použit Shapirův-Wilkův test, který je, dle Dostála (2016), nejsilnějším testem pro zjišťování normálního rozložení dat. Vzhledem k popsáným skutečnostem, velikosti souboru a s přihlédnutím k platnosti centrálního limitního teorému, byly pro analýzu dat zvoleny testy parametrických hypotéz. Jednotlivé hypotézy byly testovány na stanovené hladině významnosti $p < 0,05$.

V softwaru Statistica 13 byla za účelem snahy popsat odpovědi na položky testu pomocí několika skrytých rysů použita faktorová analýza (Dostál, 2017). Ověřovali jsme přítomnost tří faktorů v IPI-C a zjišťovali počet faktorů v dotazníku vlastní konstrukce.

Pro určení reliability metod jsme použili koeficient Cronbachova alfa. Reliabilní metoda je vnitřně konzistentní, což znamená, že mezi jednotlivými položkami lze najít vysokou korelaci. Cronbachova alfa leží mezi hodnotami 0 a 1. Dle Dostála (2017) by vhodná reliability metody měla dosahovat hodnoty nad 0,7.

Pro ověření platnosti hypotéz H1-H5 jsme za dodržení podmínky jediného regresoru o dvou úrovních, užili nejjednodušší formu MANOVY, tedy Hotellingův test pro dva nezávislé výběry.

K testování hypotézy H6 o souvislosti byl zvolen nejpoužívanější ukazatel závislosti dvou kvantitativních statistických znaků, konkrétně Pearsonův korelační koeficient (značíme jej r), který může nabývat hodnot od -1 do 1. Ve společenských vědách interpretujeme velikost tohoto koeficientu následovně:

$|r| < 0.1$ zanedbatelný vztah,

$|r| < 0.3$ slabý vztah,

$|r| < 0.5$ středně silný vztah,

$|r| \geq 0.5$ silný vztah (Dostál, 2016, 61).

Hypotézy H7 a H8 byly testovány pomocí Welchova testu, který je známý pod pojmem T-test pro dva nezávislé výběry bez předpokladu stejných rozptylů. Byl zvolen, protože není vázán podmínkou stejných rozptylů. Jako ukazatel míry účinku bylo zvoleno Cohenovo d (Dostál, 2016).

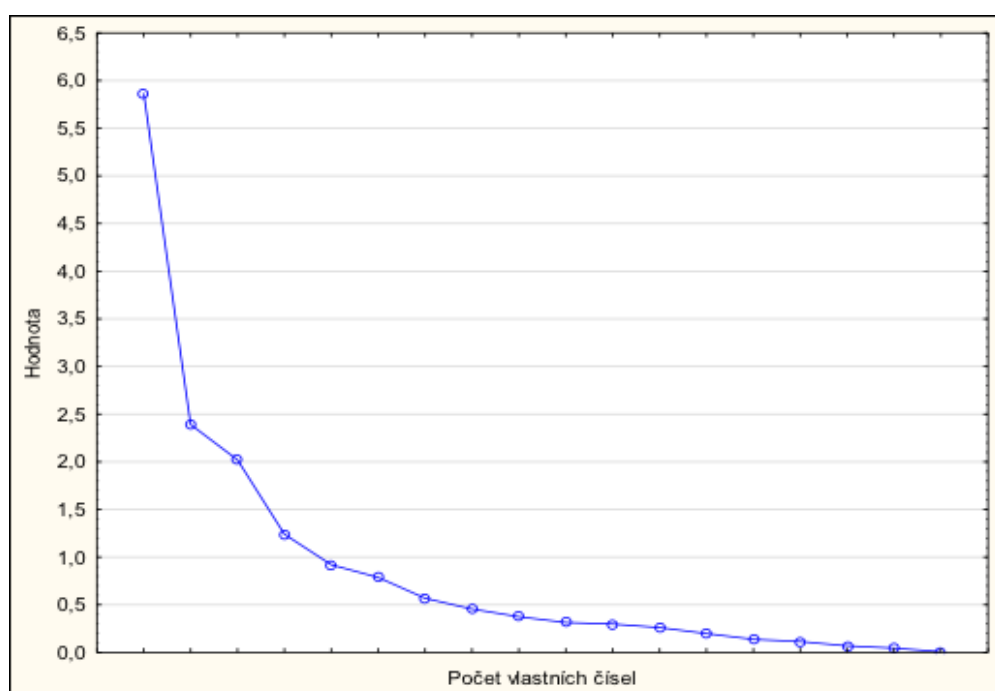
6.2 Ověření psychometrických kvalit užitých metod

6.2.1 Imaginal Processes Inventory for Children (IPI-C)

Pro dotazník IPI-C byla u škály pozitivně-intenzivních denních snů průměrná hodnota skóre 15,16 se směrodatnou odchylkou 6,17. Pro škálu agresivně-hrdinských denních snů byla průměrná hodnota skóre 6,75 se směrodatnou odchylkou 3,95. Pro škálu dysforických denních snů byla průměrná hodnota skóre 8,20 se směrodatnou odchylkou 4,37.

Za účelem ověření platnosti tří faktorů jsme provedli výpočet faktorové analýzy jako metody hlavních os s normalizovanou rotací varimax. Dle sutinového grafu (viz Graf 1) se tato metoda jeví spíše jako jednofaktorová. Prudký propad můžeme pozorovat mezi prvním a druhým faktorem. Propad však můžeme vidět i mezi třetím a čtvrtým faktorem. Po úvaze jsme se nakonec rozhodli dodržet dělení dle originální verze metody a pracovat s třífaktorovým řešením, které vysvětluje 34 % rozptylu.

Graf 1: Sutinový graf IPI-C

V rámci ověřování psychometrických parametrů byl proveden výpočet reliability jako vnitřní konzistence, jejímž ukazatelem je Cronbachův koeficient alfa. Hodnota Cronbachovy alfy pro celou metodu vyšla $\alpha = 0,86$. Dále byla vypočítána reliabilita jako vnitřní konzistence pro jednotlivé škály dotazníku IPI-C. Cronbachova alfa dosahovala pro pozitivně-intenzivní škálu denních snů $\alpha = 0,78$, pro agresivně-hrdinskou škálu denních snů $\alpha = 0,76$ a pro škálu dysforických denních snů $\alpha = 0,77$. Všechny uvedené hodnoty reliability jako vnitřní konzistence můžeme podle Dostála (2017) považovat za vhodné. Srovnání hodnot Cronbachovy alfy originální a přeložené verze IPI-C uvádíme v tabulce 4.

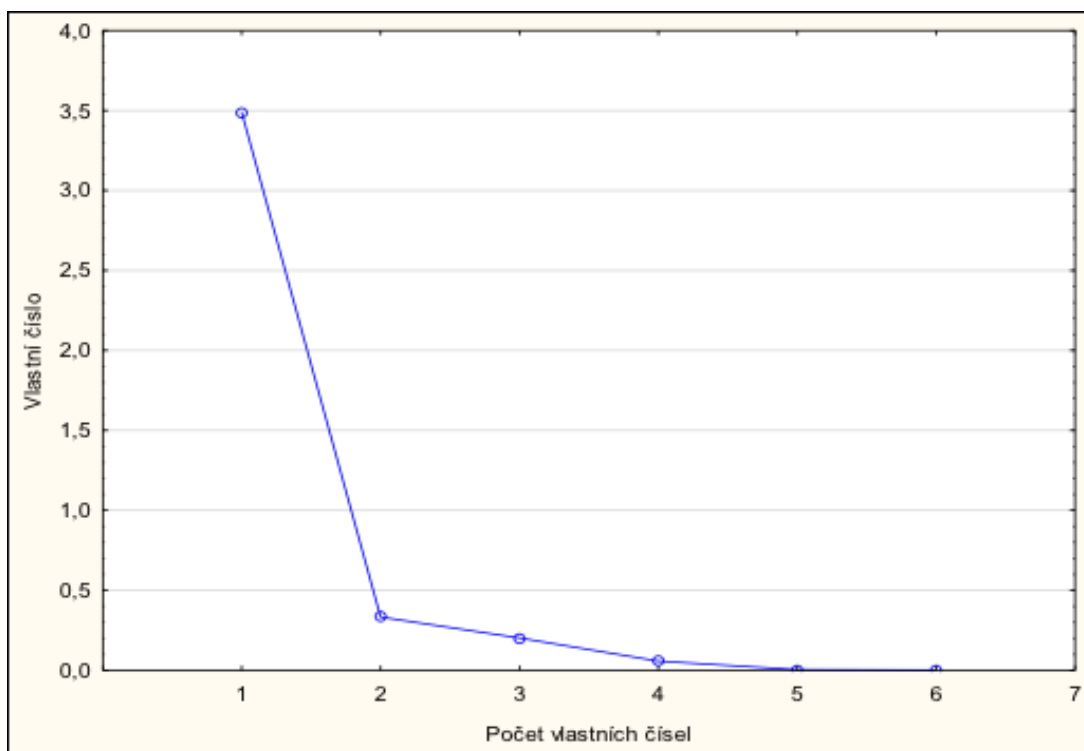
Tabulka 4: Hodnoty koeficientu reliability (Cronbachova alfa) v originální i překládové verzi IPI-C

Škála	Originální verze	Překládová verze
	α	α
Pozitivně-intenzivní denní snění	0,82	0,78
Agresivně-hrdinské denní snění	0,81	0,76
Dysforické denní snění	0,75	0,77

6.2.2 Škála agrese v dotazníku vlastní konstrukce

U posledních sedmi otázek dotazníku vlastní konstrukce jsme pomocí faktorové analýzy, jako metody hlavních os s normalizovanou rotací varimax, zjišťovali počet faktorů. Tato metoda se ukázala být jednofaktorová, což můžeme pozorovat v sutinovém grafu (viz Graf 2). Sutinový graf dokládá značně dominantní první rozměr dotazníku. Zároveň můžeme vidět splněnou podmínku zařazení všech faktorů, jejichž délka vlastního čísla je větší než jedna. Vzhledem k tomu, že všechny ostatní faktory byly menší než 0,5, tak nedošlo k nadhodnocení extrahovaného faktoru. Výsledné jednofaktorové řešení vysvětluje 49,84 % rozptylu. Tento faktor jsme pojmenovali agrese.

Graf 2: Sutinový graf dotazníku vlastní konstrukce

Reliabilita, jako vnitřní konzistence pro škálu agrese v dotazníku vlastní konstrukce, vyšla $\alpha = 0,87$, což rovněž považujeme za vyhovující.

6.3 Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz

V následující kapitole statisticky ověříme stanovené hypotézy a budou prezentovány jejich výsledky. Pro analýzu hypotéz H1-H5 a H7, H8 byla stanovena hladina významnosti $p < 0,05$, na základě které dojde k jejich přijetí, či zamítnutí. Výjimku tvoří hypotéza H6, u které byla upravena hladina významnosti Bonferroniho korekcí na $p < 0,017$.

6.3.1 Rozdíly ve škálách dotazníku IPI-C mezi jednotlivými skupinami

V této podkapitole se budeme věnovat ověření prvních pěti hypotéz. Budeme se zabývat předpokladem, že skóre dosažené v dotazníku IPI-C se liší v závislosti na pohlaví, třídě, věku, typu školy a příslušnosti k heavy users, nebo light users.

H1: Mezi chlapci a dívkami existuje rozdíl ve škálách dotazníku denního snění.

Za účelem ověrování hypotézy H1 byli respondenti rozděleni do dvou skupin dle pohlaví, přičemž počet chlapců byl $n = 126$ a počet dívek byl $n = 162$. Pro ověření platnosti této hypotézy byla stanovena podmínka nalezení signifikantního rozdílu mezi těmito dvěma skupinami u minimálně jedné škály denního snění. Pro potvrzení hypotézy jsme zvolili Hotellingův test, který slouží k možnosti provedení několika t-testů v jedné hypotéze. Stanovená hladina významnosti je $p < 0,05$.

Výsledek Hotellingova testu: $T^2 = 34,79$ $F(3,284) = 11,51$ a $p = 0,00$.

Tabulka 5: Hotellingův test

	Chlapci (n = 126) M (SD)	Dívky (n = 162) M (SD)	t	Sv	p
Pozitivně-intenzivní denní snění	13,30 (6,02)	16,61 (5,91)	4,68	286	<0,001
Agresivně-hrdinské denní snění	6,89 (4,11)	6,64 (3,83)	-0,53	286	0,60
Dysforické denní snění	7,21 (4,30)	8,99 (4,29)	3,50	286	0,00

Poznámka 2: Sv - je označení pro počet stupňů volnosti, p - značí již zmíněnou p hodnotu, t - značí hodnotu testové statistiky. M znamená průměr a SD je směrodatná odchylka. Výsledky v tabulce jsou uvedeny pro oboustrannou hypotézu. Stejně tak tomu bude i u následujících tabulek v dalším textu.

Na základě stanovených podmínek a zjištěných výsledků, **nulovou hypotézu zamítáme a alternativní hypotézu přijímáme.** Mezi chlapci a děvčaty byl nalezen signifikantní rozdíl ve škále pozitivně-intenzivního stylu denního snění a ve škále dysforického stylu denního snění.

H2: Mezi žáky šestých tříd a žáky devátých tříd existuje rozdíl ve škálách dotazníku denního snění.

Ke statistickému zpracování byli z respondentů vybráni jedinci, kteří navštěvují šestou třídu ($n = 57$) a devátou třídu ($n = 77$). Pro ověření platnosti této hypotézy byla stanovena podmínka nalezení signifikantního rozdílu mezi těmito dvěma skupinami u minimálně jedné škály denního snění. Pro potvrzení hypotézy byl zvolen Hotellingův test. Stanovená hladina významnosti je $p < 0,05$.

Výsledek Hotellingova testu: $T^2 = 2,59$ $F(3,130) = 0,83$ a $p=0,47$

Tabulka 6: Hotellingův test

	6. třída ($n = 57$) M (SD)	9. třída ($n = 77$) M (SD)	t	Sv	p
Pozitivně-intenzivní denní snění	15,82 (6,55)	14,79 (5,57)	0,96	132	0,42
Agresivně-hrdinské denní snění	6,47 (4,18)	5,61 (3,21)	1,35	132	0,18
Dysforické denní snění	7,63 (4,59)	7,74 (4,08)	-0,14	132	0,78

Na základě stanovených podmínek a zjištěných výsledků, **nulovou hypotézu nezamítáme a alternativní hypotézu nemůžeme přijmout.** Mezi žáky šestých tříd a žáky devátých tříd nenacházíme signifikantní rozdíl ve škálách denního snění.

H3: Mezi dětmi starými jedenáct let a dětmi starými patnáct let existuje rozdíl ve škálách dotazníku denního snění.

Z respondentů byly vybrány jedenáctileté děti ($n = 24$) a patnáctileté děti ($n = 61$). Pro ověření platnosti této hypotézy byla stanovena podmínka nalezení alespoň jednoho signifikantního rozdílu mezi těmito dvěma skupinami u minimálně jedné škály denního snění. Pro potvrzení hypotézy byl zvolen Hotellingův test. Stanovená hladina významnosti je $p < 0,05$.

Výsledek Hotellingova testu: $T^2 = 9,83$ $F(3,81) = 3,20$ a $p = 0,03$

Tabulka 7: Hotellingův test

	11 let (n = 24) M (SD)	15 let (n = 61) M (SD)	t	Sv	p
Pozitivně-intenzivní denní snění	18,88 (6,19)	15,54 (5,78)	2,35	83	0,02
Agresivně-hrdinské denní snění	7,54 (4,42)	6,11 (3,48)	1,57	83	0,12
Dysforické denní snění	8,00 (4,54)	8,44 (4,30)	-0,42	83	0,68

Na základě stanovených podmínek a zjištěných výsledků, **zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu.** Mezi jedenáctiletými a patnáctiletými dětmi nacházíme signifikantní rozdíl ve škále dysforických denních snů.

H4: Mezi dětmi, které se řadí do heavy users a dětmi, které se řadí do light users, existuje rozdíl ve škálách dotazníku denního snění.

Děti byly rozděleny na dvě skupiny podle toho, jestli patří do heavy users (n = 54), nebo light users (n = 234). Pro ověření platnosti této hypotézy byla stanovena podmínka nalezení signifikantního rozdílu mezi těmito dvěma skupinami u minimálně jedné škály denního snění. Pro potvrzení hypotézy byl zvolen Hotellingův test. Stanovená hladina významnosti je $p < 0,05$.

Výsledek Hotellingova testu: $T^2 = 0,38$ $F(3,284) = 0,13$ a $p = 0,94$

Tabulka 8: Hotellingův test

	Light users (n = 234) M (SD)	Heavy users (n = 54) M (SD)	t	Sv	p
Pozitivně-intenzivní denní snění	15,22 (6,24)	14,93 (5,92)	0,31	286	0,75
Agresivně-hrdinské denní snění	6,71 (4,03)	6,91 (3,60)	-0,32	286	0,75
Dysforické denní snění	8,24 (4,40)	8,07 (4,31)	0,25	286	0,80

Na základě stanovených podmínek a zjištěných výsledků, **nulovou hypotézu nezamítáme a alternativní hypotézu nemůžeme přijmout.** Mezi dětmi, které se řadí do heavy users a dětmi, které se řadí do light users, nenacházíme signifikantní rozdíl ve škálách denního snění.

H5: Mezi žáky nižšího gymnázia a žáky vyššího stupně základní školy existuje rozdíl ve škálách dotazníku denního snění.

Pro tuto hypotézu byli probandi rozděleni do dvou skupin dle typu školy, kterou navštěvují. Žáci základní školy s četností $n = 179$ a žáci gymnázia s četností $n = 109$. Pro ověření platnosti této hypotézy byla stanovena podmínka nalezení signifikantního rozdílu mezi těmito dvěma skupinami u minimálně jedné škály denního snění. Pro potvrzení hypotézy byl zvolen Hotellingův test. Stanovená hladina významnosti je $p < 0,05$.

Výsledek Hotellingova testu: $T^2 = 11,75$ $F(3,284) = 3,89$ a $p = 0,00$.

Tabulka 9: Hotellingův test

	Základní škola ($n = 179$) M (SD)	Gymnázium ($n = 109$) M (SD)	t	Sv	p
Pozitivně-intenzivní denní snění	15,31 (6,17)	14,93 (6,20)	0,51	286	0,61
Agresivně-hrdinské denní snění	7,08 (4,11)	6,21 (3,63)	1,82	286	0,07
Dysforické denní snění	8,83 (4,58)	7,19 (3,81)	3,12	286	0,04

Na základě stanovených podmínek a zjištěných výsledků, **zamítáme nulovou hypotézu** a **přijímáme alternativní hypotézu**. Mezi žáky nižšího gymnázia a vyššího stupně základní školy nacházíme signifikantní rozdíl ve škále dysforických denních snů.

6.3.2 Souvislost škály agrese s jednotlivými škálami IPI-C

V této kapitole budeme zjišťovat, zda existuje souvislost mezi škálou agrese z dotazníku vlastní konstrukce a alespoň jednou ze tří škál IPI-C.

H6: Agrese v pořadech, které dítě sleduje, souvisí se stylem jeho denního snění.

Pro testování hypotézy H6 byl zvolen Pearsonův korelační koeficient. Zde však ověřujeme složenou hypotézu, protože IPI-C se skládá ze tří subškál. Tento problém byl vyřešen pomocí Bonferroniho korekce a hypotéza byla testována na hladině významnosti $\alpha = 0,017$.

Tabulka 10: Výsledky korelace škály agrese s jednotlivými škálami denního snění

Proměnné	r	p	t	Síla vztahu
Agrese a pozitivně-intenzivní denní snění	0,16	<0,001	2,73	Slabá pozitivní korelace
Agrese a agresivně-hrdinské denní snění	0,24	<0,001	4,25	Slabá pozitivní korelace
Agrese a dysforické denní snění	0,11	0,07	1,84	Slabá pozitivní korelace

Na základě stanovených podmínek a zjištěných výsledků, **zamítáme nulovou hypotézu** a **přijímáme alternativní hypotézu**. Nacházíme slabou, avšak signifikantní pozitivní korelaci mezi sledovanou agresí a pozitivně-intenzivním stylem denního snění a slabou, avšak signifikantní korelaci mezi sledovanou agresí a agresivně-hrdinským stylem denního snění.

6.3.3 Srovnání žáků šestých tříd a devátých tříd

Hypotézy H7 a H8 se zabývají žáky šestých tříd ($n = 57$) a devátých tříd ($n = 77$). Vzhledem k tomu, že tyto dvě skupiny nemají stejné početní zastoupení a my nemůžeme zaručit homogenitu skupiny, byl pro ověřování hypotéz zvolen Welchův test a jako ukazatel míry účinku Cohenovo d . Stanovená hladina významnosti je $p < 0,05$.

H7: Žáci devátých tříd častěji sledují pořady obsahující agresi oproti žákům šestých tříd.

Tabulka 11: Výsledky Welchova testu

	6. třída ($n = 57$) M (SD)	9. třída ($n = 77$) M (SD)	t	Sv	p	Cohenovo d
Agrese	9,23 (4,73)	11,58 (4,86)	2,82	118,90	<0,001	0,48

Pozn.: 1: V této tabulce je uvedena p hodnota pro jednostrannou hypotézu.

Na základě stanovených podmínek a zjištěných výsledků, **zamítáme nulovou hypotézu** a **přijímáme alternativní hypotézu**. Mezi žáky šestých a devátých tříd nacházíme signifikantní rozdíl v četnosti sledování pořadů s agresivními obsahy.

H8: Žáci devátých tříd mají větší množství agresivně-hrdinských denních snů v porovnání s žáky šestých tříd.

Tabulka 12: Výsledky Welchova testu

	6. třída (n = 57) M (SD)	9. třída (n = 77) M (SD)	t	Sv	p	Cohenovo d
Agresivně-hrdinské denní snění	6,47 (4,18)	5,83 (3,23)	1,35	102,89	0,04	0,15

Pozn.: 2: V této tabulce je uvedena p hodnota pro jednostrannou hypotézu.

Na základě stanovených podmínek a zjištěných výsledků, **zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu.** Mezi žáky šestých a devátých tříd nacházíme signifikantní rozdíl v množství agresivně-hrdinských denních snů.

7 DISKUZE

V následujícím textu zhodnotíme výsledky našeho výzkumu a porovnáme je s výsledky dosavadních výzkumů na podobné téma. Budou zde zmíněny limity práce, její přínosy a doporučení pro další výzkumnou práci.

Cílem této práce bylo zmapovat problematiku denního snění a užívání elektronických médií dětmi od jedenácti do patnácti let věku. Pokusili jsme se prozkoumat tuto problematiku z hlediska různých skupin, do kterých byli respondenti rozděleni při statistickém zpracování dat. Dílčím cílem práce bylo převést metodu Imaginal Processes Inventory for Children (IPI-C) od autorů Vooijs, Beentjes & van der Voort (1993) do českého jazyka a zjistit její psychometrické kvality, stejně jako ověřit psychometrické kvality námi vytvořeného dotazníku, zabývajícího se elektronickými médii.

Prvních pět hypotéz zjišťovalo rozdíly mezi škálami IPI-C a skupinami, do kterých byly děti rozděleny. Žáci byli zařazeni do skupin podle pohlaví, věku, třídy, kterou navštěvují, podle příslušnosti ke skupině heavy, nebo light users a podle typu školy, do které daný proband chodí.

Hypotéza H1 předpokládala, že denní snění se liší v závislosti na pohlaví. Tento předpoklad byl potvrzen. Nalezli jsme signifikantní rozdíl mezi chlapci a děvčaty u škály pozitivně-intenzivních denních snů a škály dysforických denních snů. Dívky dosahovaly v těchto dvou škálách signifikantně vyšších hodnot oproti chlapcům. Giambra (1980b) ve svém výzkumu dochází ke stejným závěrům. U škály agresivně-hrdinských snů dosahovali chlapci vyšších hodnot oproti dívkám. Tento rozdíl nebyl statisticky významný. Naše výsledky jsou tedy jednak v souladu s výzkumem Giambry (1980b), který tvrdí, že dívky obecně dosahují intenzivnějších denních snů, zároveň můžeme podpořit závěry Vooijse, Beentjese & van der Voorta (1993), kteří prokázali, že agresivně-hrdinský styl převládá spíše u chlapců.

Giambra (1993a), Piaget & Inhelder (2014) i Singer (1975) se shodují, že intenzita fantazií dosahuje svého vrcholu v období adolescence, tedy mezi patnáctým a dvacátým rokem života. Proto jsme předpokládali, že mezi žáky šestých tříd a žáky devátých tříd bude rozdíl ve škálách dotazníku denního snění. V našem výzkumu tento rozdíl překvapivě nebyl nalezen a naše hypotéza se tak nepotvrdila.

Tento předpoklad jsme se rozhodli ověřit znovu, a to konkrétně tak, že jsme z žáků šestých tříd vybrali pouze ty, kteří mají 11 let a z žáků devátých tříd pouze ty, kteří mají 15 let, aby byl mezi testovanými skupinami větší věkový rozdíl. Výsledek byl opět překvapující. Mezi jedenáctiletými dětmi a patnáctiletými dětmi byl nalezen signifikantní rozdíl v intenzitě pozitivně-intenzivních denních snů. Vyšších hodnot u tohoto fantazijního stylu však dosahovali jedenáctiletí respondenti, což ve své podstatě odporuje zjištěním zmíněných dosavadních výzkumů.

Valkenburg & van der Voort (1994) tvrdí, že sledování televize u pozorovatele snižuje schopnost vytvářet denní sny, protože poskytuje vizuální obrazy, kvůli kterým divák nemá možnost tvořit ve své mysli vlastní fantazie. Na druhou stranu tito autoři položili hypotézu, která předpokládá, že není pochyb o tom, že televize prostřednictvím své role poskytovatele informací naopak podporuje fantazijní mechanismy. Protože v zásadě všechny zkušenosti získané lidmi mohou být začleněny do snění, je zřejmé, že zkušenosti získané během mnoha hodin strávených sledováním televize mohou také vyvolat snění. Na základě těchto protichůdných poznatků byla stanovena čtvrtá hypotéza. Dnešní děti však hojně sledují programy nejen v televizi, ale také v dalších nových médiích. Tento fakt jsme v našem výzkumu nemohli ignorovat a místo otázek ohledně sledování televize, jsme stanovili otázky týkající se sledování elektronických médií. Po vzoru výzkumu Herwiga (2017), jsme děti rozdělili na heavy a light users a zjišťovali, jestli nalezneme rozdíly mezi těmito dvěma skupinami v intenzitě denního snění. V našem výzkumu nebyl nalezen signifikantní rozdíl ve fantazijních stylech u těchto dvou skupin a my se tak nemůžeme přiklonit ani k jedné z nabízených hypotéz.

Singer & Antrobus (1963) se zabývají faktorem inteligence. Slovní zásoba a porozumění textu má dle těchto autorů prokazatelný vztah k inteligenci. Nakonec ovšem shledávají, že verbální inteligence se denního snění netýká. Vzhledem k tomu, že gymnázium je výběrová škola, jsme se rozhodli prozkoumat, zda nalezneme rozdíl ve stylech denního snění mezi žáky vyššího stupně základní školy a nižšího gymnázia. Oboustranná alternativní hypotéza byla verifikována. Nalezli jsme signifikantní rozdíl mezi žáky základní školy a žáky gymnázia ve škále dysforických denních snů. Vyššího počtu bodů dosahovali žáci základních škol.

Největší problém při sledování elektronických médií se zdá být promítání velkého množství agresivních obsahů (Krouželová, 2010), a to nejen v pořadech pro dospělé, ale čím dál více i v dětských programech (Szotkowski, 2009). Některé děti nemusí být dostatečně zralé, aby

byly schopny odlišit fikci v médiích od reality (Ray & Jat, 2010). Když navíc přihlédneme k tomu, že dětské publikum je obzvláště citlivé na obsah prezentovaný ve hromadných sdělovacích prostředcích, nemůžeme se divit, že mají značný vliv na poznávací, sociální i behaviorální rozvoj dětí. Média mohou děti ovlivňovat jak pozitivně, tak negativně (Mihál, 2012). Na základě nastudované literatury v této oblasti nás zajímalo, jestli může dětské denní sny ovlivňovat míra agrese v pořadech, které daný jedinec sleduje. V našem výzkumu jsme objevili slabou, avšak statisticky významnou pozitivní souvislost mezi agresí promítanou v médiích a škálou pozitivně-intenzivních denních snů a slabou, avšak statisticky významnou pozitivní souvislost mezi agresí promítanou v médiích a škálou agresivně-hrdinských denních snů.

Poslední dvě hypotézy srovnávaly žáky šestých a devátých tříd. Tyto dvě třídy byly vybrány s cílem testování dvou skupin rozdílného věku. V sedmé hypotéze jsme předpokládali, že žáci devátých tříd budou, vzhledem k tomu, že jsou starší, častěji sledovat pořady s agresivními prvky. U testování osmé hypotézy jsme opět přihlédlí k závěrům některých odborníků ohledně nejvyšší intenzity denního snění v období adolescence (Giambra, 1993b, Piaget & Inhelder, 2014, Singera, 1975). Osmá hypotéza tvrdila, že děti navštěvující devátou třídu budou mít větší množství agresivně-hrdinských denních snů oproti dětem, které navštěvují šestou třídu. Statistická analýza prokázala signifikantní výsledek u obou hypotéz. Starší žáci opravdu častěji sledují pořady s násilnou tematikou a mají také větší množství agresivně-hrdinských denních snů. Při interpretaci těchto výsledků však nemůžeme s jistotou určit, jestli právě ony agresivní obsahy zapříčinily agresivně-hrdinské fantazie. Zároveň se však můžeme domnívat, že by častější sledování pořadů, obsahujících násilí mohlo mít vliv na fantazijní styl. Platnost tohoto předpokladu dokládají výsledky holandské longitudinální studie, ve které byla použita originální verze IPI-C, která ukázala, že sledování násilných programů v televizi vedlo v průběhu času k vyšší intenzitě agresivně-hrdinských denních snů (Valkenburg, Vooijs, van der Voort, & Wiegman, 1993).

Dílčím cílem této práce bylo ověřit psychometrické kvality přeložené verze IPI-C a dotazníku vlastní konstrukce. V České republice byla doposud jen velmi málo zkoumána problematika denního snění u dospělých, natož u dětí. IPI-C je jednou z mála metod, která zjišťuje tyto procesy u dětské populace. S využitím námi dostupných zdrojů a literatury se nám nepodařilo dohledat výzkum, v rámci kterého by byl tento dotazník přeložen do českého jazyka. Značný přínos tedy vidíme v převedení tohoto inventáře do českého jazyka a zjištění jeho psychometrických kvalit. Faktorová analýza, jako metoda hlavních os

s normalizovanou rotací varimax, zjistila přítomnost jednoho dominantního faktoru. Tato metoda je však autory prezentována jako třífaktorová. Otázkou bylo, s kolika faktorovým řešením chceme v následné analýze pracovat. Byla zvolena původní verze. Reliabilita jako vnitřní konzistence celé metody vyšla $\alpha = 0,86$. Pro jednotlivé škály byla hodnota Cronbachova koeficientu α vždy větší než 0,70, což shledáváme jako vyhovující (Dostál, 2017) i vzhledem k tomu, že příliš vysoká reliabilita může ohrozit validitu výzkumu (Coolican, 2017).

V dotazníku vlastní konstrukce jsme se při ověřování psychometrických kvalit zaměřili na posledních sedm otázek, týkajících se výskytu násilných obsahů v elektronických médiích. Inspirací při jejich tvorbě byl Inventář agresivity a hostility Busse a Durkeeové (B-D-I, BDHI) (Dolejš, Suchá, Skopal, & Vavrysová, 2016). Faktorovou analýzou jsme našli jeden výrazný faktor, jenž vysvětluje 49,84 % rozptylu, což považujeme za vyhovující. Reliabilita jako vnitřní konzistence této škály vyšla $\alpha = 0,87$, což hodnotíme jako velmi dobré.

Na tomto místě je bezesporu vhodné zmínit limity výzkumu, protože naše výsledky mohly zkreslit určité faktory. Přestože jsme se pokusili o zachování stejné testové situace napříč všemi zúčastněnými školami, kde sběr dat probíhal. Můžeme se domnívat, že samotný sběr dat mohl být ovlivněn charakteristikami autorky. Pohlaví mohlo mít vliv na vyplňování dotazníků u chlapců. Vliv mohly mít také sympatie či antipatie jednotlivého respondenta vůči administrátorce.

Limitem mohly být zvolené metody, protože žáci nemuseli porozumět některým otázkám dotazníku. Tomuto úskalí jsme se však snažili vyhnout pečlivě volenou strukturou dotazovaných vět. Před započítáním sběru dat byla provedena pilotní studie, které se zúčastnily čtyři děti ve věku 11-14 let, za účelem zjištění srozumitelnosti dotazníků. Pojmy, které dotazníky obsahovaly, byly před započítáním sběru dat vysvětleny. Výzkumy Valkenburga & van der Voorta (1994) a Vooijse, Beentjese & van der Voorta, (1993), kterými se autoři při tvorbě této práce inspirovali, zahrnuli do vzorku děti ve věku od devíti let. Po přeložení metody IPI-C do českého jazyka jsme se však po úvaze rozhodli administrovat dotazník starším dětem, protože právě mladší účastníci by mohli mít problém s porozuměním některým otázkám. O této skutečnosti se administrátorka mohla přesvědčit během testové situace a můžeme zhodnotit, že sběr dat od respondentů minimálně 11 let věku byla správná volba. Tímto krokem jsme se také snažili zamezit zkreslení, které by mohlo být způsobené nízkým věkem.

V elektronických médiích děti nesledují pouze pořady a seriály, ale i nejrůznější videa, nebo jsou využívány ke hraní her. Přestože byl dětem vysvětlen základní princip tohoto výzkumu, nemůžeme zaručit, že někteří respondenti do svých odpovědí tyto fenomény nezahrnuli. Vytvořit výzkum, který by se zabýval celou elektronickou platformou, však vzhledem k rozsahu této práce nebylo možné. Domníváme se, že pokud by některé děti zahrnuly do svých odpovědí i další obsah, který je v médiích prezentován, tak by tento fakt, vzhledem k podstatě výzkumu, neměl naše výsledky výrazným způsobem zkreslit.

Dalším problémem by mohl být charakter užitých metod. Ke sběru dat jsme používali sebeposuzovací dotazníky, o kterých je známo, že se je probandi mohou snažit vyplnit sociálně přijatelným způsobem. Tomuto limitu jsme se však snažili zamezit ubezpečením dětí o jejich anonymitě při vyplňování s důrazem, aby v dotazníku neuváděli své jméno ani jiné osobní údaje.

Slabinou tohoto výzkumu je bezesporu nerovnoměrné zastoupení respondentů v jednotlivých skupinách z důvodu rozdělení respondentů v rámci jednotlivých hypotéz. Vzorek celkově sestával z 288 osob. Analýzou síly testu bylo určeno potřebné množství pro každou skupinu, konkrétně 34 osob, což jsme kromě jednoho případu splnili. Ověření některých hypotéz si ale žádalo výběr pouze těch respondentů, kteří splňují určitá kritéria (pohlaví, věk, třída, typ školy, heavy a light users), a tak docházelo k tomu, že tyto skupiny nebyly zastoupeny rovnoměrně. Zastoupení ve skupinách heavy users a light users však nebylo možné předvídat. Poměr heavy users a light users byl 54:234 osob. Pro získání více osob do skupiny heavy users bychom museli až několikrát přesáhnout stanovený počet respondentů a zastoupení by zřejmě opět nebylo rovnoměrné.

V dalším výzkumu bychom doporučili zvolit pouze jedno z námi stanovených dělení, pokusit se sesbírat data do skupin rovnoměrněji, a detailněji prozkoumat denní snění ve vybraných skupinách. Přínosem by bezesporu bylo ověřovat hypotézy z hlediska věku. Vhodné by bylo sesbírat data od respondentů s větším věkovým rozpětím.

Autoři metody IPI-C ji představují jako třífaktorovou (Vooijs, Beentjes, & van der Voort, 1993). Sutinový graf však odhalil přítomnost pouze jednoho dominantního faktoru. Po důkladné rozvaze bylo zvoleno originální třífaktorové řešení. Jednofaktorová struktura by totiž mohla ovlivnit výsledky statistického ověřování hypotéz týkajících se jednotlivých škál denního snění, což by se v našem případě týkalo všech hypotéz. V další studii tedy doporučujeme prozkoumat námi zjištěné jedno faktorové řešení metody IPI-C.

Jako další doporučení pro budoucí zpracování tématu, by bylo vhodné zvážit možnosti longitudinálního výzkumu, přičemž by mohlo být zmapováno, zda sledování agresivních prvků vede časem k intenzivnějším typům denních snů nebo jestli se v důsledku tohoto sledování mění fantazijní styl.

Celkově se nám podařilo zamítnout nulovou hypotézu a přijmout alternativní u šesti z osmi stanovených hypotéz. Naše výsledky jsou mnohdy v souladu s dosavadními výzkumy a zároveň v rámci tohoto výzkumu přinášíme i nová zjištění, která mohou být podnětem pro další výzkumnou práci. Na základě Inventáře agresivity a hostility Busse a Durkeeové (Dolejš, Suchá, Skopal, & Vavrysová, 2016) se nám podařilo vytvořit jednofaktorovou škálu agrese (vysvětlující 49,84 % rozptylu) s dostačující hodnotou reliability. Vytvořili jsme předklad metody IPI-C do českého jazyka a ověřili její psychometrické kvality. I přes zmíněné limity lze náš výzkum považovat za úspěšný.

8 ZÁVĚR

Tento výzkum se zabýval vlivem sledování elektronických médií na denní snění u dětí. V empirické části bylo stanoveno osm hypotéz, jejichž výsledky v následujícím textu zrekapitulujeme:

1. Prokázali jsme signifikantní rozdíl mezi chlapci a dívkami ve škále pozitivně-intenzivních denních snů a dysforických denní snů.
2. Neproukázali jsme signifikantní rozdíl mezi žáky šestých tříd a žáky devátých tříd v škálách dotazníku denního snění.
3. Prokázali jsme signifikantní rozdíl mezi jedenáctiletými dětmi a patnáctiletými dětmi ve škále pozitivně-intenzivních denních snů.
4. Neproukázali jsme signifikantní rozdíl mezi dětmi, které se řadí do heavy users a dětmi, které se řadí do light users ve škálách dotazníku denního snění.
5. Prokázali jsme signifikantní rozdíl mezi žáky vyššího stupně základní školy a žáky nižšího gymnázia ve škále dysforických denních snů.
6. Prokázali jsme signifikantní korelaci mezi agresí, kterou dítě sleduje a pozitivně-intenzivní škálou denního snění i agresivně-hrdinskou škálou denního snění.
7. Prokázali jsme signifikantní rozdíl v četnosti sledování pořadů obsahujících agresi u žáků šestých tříd a devátých tříd.
8. Prokázali jsme signifikantní rozdíl v četnosti agresivně-hrdinských denních snů u žáků šestých tříd a devátých tříd.

9 SOUHRN

Tato magisterská diplomová práce se inspirovala holandským výzkumem, který se zabýval vlivem sledování televize na denní snění u dětí. Vzhledem k aktuálnosti tématu elektronických médií, jsme náš výzkum obohatili právě o tento fenomén.

Cílem teoretické části bylo představení denního snění, problematiky médií a zmapování vlivu sledování elektronických médií na dětské publikum.

Denní snění je „spontánní přesun obsahu představ od aktuální činnosti k nesouvisejícím představám nebo myšlenkám“ (Taylor, 2011, 640). K lidským fantaziím se ve svých dílech vyjadřoval již Sigmund Freud, který se k denním snům vyjadřoval negativně. Otec denních snů Jerome L. Singer se zasloužil o pozitivní náhled na tyto vnitřní mentální děje a vytvořil klasifikaci denních snů. Lidské fantazie mohou představovat riziko během pracovního výkonu. Bývají spojovány s psychopatologií, zejména s depresí a mohou znesnadňovat porozumění čtenému textu. Mohou mít také negativní vliv na paměť i obecnou inteligenci. Na druhou stranu však zlepšují schopnost plánování a jsou indikátory dobré nálady. Fungují jako zdroj vnitřní stimulace a dále mohou například zlepšit sociální dovednosti. U dětí se produkce denních snů vytváří procesem rozvoje fantazijní hry. Svého vrcholu dosahují tyto fantazie v období adolescence. Fantazie, odehrávající se v lidské mysli, jsme schopni zachytit pomocí inventářů denních snů. Nejznámější z nich je Inventář imaginativních procesů pro dospělé (IPI), ze kterého byla vytvořena i verze pro děti (IPI-C). Většina výzkumů, mapujících denní sny u lidí, pracuje právě s těmito dvěma metodami.

Médium můžeme obecně považovat za prostředek nějakého sdělení. Za základní dělení médií je považováno rozlišení na primární, sekundární, terciární a kvartérní, přičemž elektronická média se prolínají ve dvou posledních zmíněných typech. Média plní v našem životě mnoho funkcí (informační, vzdělávací, volnočasovou, či zábavní). V dnešní společnosti jsou diskutovány zejména agresivní obsahy, které jsou často obsaženy i v dětských programech, a tak je pochopitelné, že vznikající studie zkoumají spíše jejich negativní dopady.

Vliv médií na společnost prokazatelně existuje. Je ale otázkou, jak je tento vliv rozsáhlý a do jakých možných sfér se promítá. Dosavadní výzkumy pojednávají o negativním vlivu

médií u dětí na obezitu, sociální izolaci, či utváření svědomí. Také mohou být jednou z příčin rozvoje ADHD, předčasného zahájení sexuálního života a mohou negativně zasahovat i do výše vzdělání jedince. Mnozí z řad odborníků se shodují, že je nutné snažit se nalézat způsoby, jak optimalizovat úlohu médií v životě každého z nás. Jeden z možných prostředků by mělo být stanovení pevných pravidel užívání médií dětmi.

Empirická část si kladla za obecný cíl zmapovat problematiku dětských denních snů. Hlavním cílem bylo objevit potencionální vliv elektronických médií na dětské denní sny za pomoci dotazníku vlastní konstrukce a inventáře imaginativních procesů pro děti (IPI-C), který denní sny dělí na pozitivně-intenzivní, agresivně-hrdinské a dysforické. Také jsme zjišťovali, jestli se dětské fantazie mohou lišit v závislosti na pohlaví, věku, třídě, typu školy a četnosti sledování elektronických médií. Vzhledem k tomu, že metoda IPI-C nebyla doposud přeložena do českého jazyka, bylo dílčím cílem tento dotazník přeložit a určit jeho psychometrické kvality. Ověřovali jsme také psychometrické kvality námi sestrojeného dotazníku, ve kterém byl nalezen jeden značně dominantní faktor, který jsme pojmenovali agrese.

Na základě zmíněných cílů bylo stanoveno osm výzkumných hypotéz. K získání našich respondentů byla použita nepravděpodobnostní metoda záměrného výběru. Sběr dat probíhal na dvou základních školách a jednom gymnáziu během hodin školní výuky. Výzkumu se zúčastnilo 293 osob od 11ti do 15ti let věku, přičemž pět respondentů muselo být vyřazeno, protože nevyplnilo více jak 15 % dotazníku. Pracovali jsme tedy s daty od 288 lidí. K ověřování statistických hypotéz jsme zvolili parametrické testy, konkrétně Hotellingův test, Pearsonův korelační koeficient a Welchův test. Data byla zpracována v programu Statistica 13.

V této práci jsme prokázali signifikantní rozdíl mezi chlapci a dívkami ve škále pozitivně-intenzivních denních snů i ve škále dysforických denních snů. Prokázali jsme statisticky významný rozdíl u proměnné věk ve škále pozitivně-intenzivních denních snů. Prokázali jsme signifikantní rozdíl u proměnné typ školy ve škále dysforických denních snů. Zjistili jsme slabou pozitivní, avšak statisticky významnou, korelaci mezi sledovanou agresí a pozitivně-intenzivním stylem denního snění i agresivně-hrdinským stylem denního snění. Objevili jsme signifikantní rozdíl u proměnné třída v četnosti sledování pořadů obsahujících agresí. Prokázali jsme statisticky významný rozdíl u proměnné třída v četnosti agresivně-hrdinských denních snů.

Za hlavní limit této práce považujeme nerovnoměrné zastoupení probandů v jednotlivých kategoriích.

Přínosy práce shledáváme ve zmapování problematiky dětských denních snů v daných podmínkách. Podařilo se nám přijmout šest alternativních hypotéz a v tomto výzkumu byly objeveny nové poznatky, které mohou být podnětem k dalšímu vědeckému zpracování. Dále jsme díky této práci mohli potvrdit některé výsledky již existujících zahraničních studií.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

- Abu-Rayya, H. M., Somer, E., & Meari-Amir, S. (2019). The psychometric properties of the Arabic 16-item Maladaptive Daydreaming Scale (MDS-16-AR) in a multicountry Arab sample. *Psychology of Consciousness: Theory, Research, and Practice*. doi: 10.1037/cns0000183
- Baird, B., Smallwood, J., Mrazek, M. D., Kam, J. W. Y., Franklin, M. S., & Schooler, J. W. (2012). Inspired by Distraction: Mind Wandering Facilitates Creative Incubation. *Psychological Science*, 23(10), 1117. doi: 10.1177/0956797612446024
- Beck, A. T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. New York: International Universities Press.
- Bednář, V. (2012). *Krizová komunikace s médii. 1. vyd.* Praha: Grada Publishing.
- Bharati, S., Pal, M., Shome, S., Roy, P., Dhara, P., & Bharati, P. (2017). Influence of socio-economic status and television watching on childhood obesity in Kolkata. *HOMO - Journal of Comparative Human Biology*, 68, 487–494. doi: 10.1016/j.jchb.2017.08.005
- Blouin-Hudon, E. M. C., & Zelenski, J. M. (2016). The daydreamer: Exploring the personality underpinnings of daydreaming styles and their implications for well-being. *Consciousness and Cognition*, 44, 114–129. doi: 10.1016/j.concog.2016.07.007
- Burton, G., & Jiráček, J. (2001). *Úvod do studia médií. 1.vyd.* Brno: Barrister & Principal.
- Bushman, B. J., & Huesmann, L. R. (2006). Short-term and Long-term Effects of Violent Media on Aggression in Children and Adults. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 160(4), 348–352. doi: 10.1001/archpedi.160.4.348
- Callard, F., Smallwood, J., Golchert, J., & Margulies, D. S. (2013). The era of the wandering mind? Twenty-first century research on self-generated mental activity. *Frontiers in Psychology*, 4, 891. doi: 10.3389/fpsyg.2013.00891
- Colman, A. M. (2009). *A Dictionary of Psychology*. New York: Oxford University Press.
- Coolican, H. (2015). *Research methods and statistics in psychology*. Psychology Press.

- Council on communications and media. (2013). Children, Adolescents, and the Media. *PEDIATRICS*, 132(5), 958–961. doi: 10.1542/peds.2013-2656
- Crosswell, A. D., Coccia, M., & Epel, E. S. (2019). Mind wandering and stress: When you don't like the present moment. *Emotion*. doi: 10.1037/emo0000548
- Čermák, I. (1999). *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta.
- Dane, E. (2018). Where Is My Mind? Theorizing Mind Wandering and Its Performance-Related Consequences in Organizations. *Academy of Management Review*, 43(2), 179–197. doi: 10.5465/amr.2015.0196
- Dietz, W. H., & Gortmaker, S. L. (1985). Do We Fatten Our Children at the Television Set? Obesity and Television Viewing in Children and Adolescents. *Pediatrics*, 75(5), 807–812.
- Dolejš, M., Suchá, J., Skopal, O., & Vavrysová, L. (2016). *Agresivita u českých adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Dostál, D. (2016). *Statistické metody v psychologii*. Nепublikovaná skripta. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Dostál, D. (2017). *Psychometrie 1*. [PowerPoint prezentace]. Získáno z <http://dostal.vyzkum-psychologie.cz/>
- Fabuš, P. (2006). Co jsou to nová média? *Literární noviny*, 51.5-8.
- Flavell, J. H., Green, F. L., & Flavell, E. R. (2000). Development of Children's Awareness of Their Own Thoughts. *Journal of Cognition & Development*, 1(1), 97–112. doi: 10.1207/S15327647JCD0101N_10
- Fox, K. C., & Beaty, R. E. (2019). Mind-wandering as creative thinking: neural, psychological, and theoretical considerations. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 27, 123–130. doi: 10.1016/j.cobeha.2018.10.009
- Franklin, M. S., Smallwood, J., & Schooler, J. W. (2011). Catching the mind in flight: Using behavioral indices to detect mindless reading in real time. *Psychonomic Bulletin & Review*, 18(5), 992–997. doi: 10.3758/s13423-011-0109-6
- Freud, S. (1990). *Básník a lidské fantazie*. Praha: Odeon.
- Freud, S. (1999). *Spisy z let 1906-1909*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství.
- Gardner, T. N. (2011). A Review of “Kids Online: Opportunities and Risks for Children”: *Information Society*, 27(2), 129-130. doi: 10.1080/01972243.2011.548710

- Giambra, L. M., & Traynor, T. D. (1978). Depression and Daydreaming: An Analysis Based on Self-Ratings. *Journal of Clinical Psychology*, 34(1), 14–25.
- Giambra, L. M. (1980a). A Factor Analysis of the Items of the Imaginal Processes Inventory. *Journal of Clinical Psychology*, 36(2), 383–409. doi: 10.1002/jclp.6120360203
- Giambra, L. M. (1980b). Sex differences in daydreaming and related mental activity from the late teens to the early nineties. *The International Journal of Aging and Human Development*, 10(1), 1-34. doi:10.2190/01BD-RFNE-W34G-9ECA
- Giambra, L. M. (1993). The influence of aging on spontaneous shifts of attention from external stimuli to the contents of consciousness. *Experimental Gerontology*, 28(4), 485–492. doi: 10.1016/0531-5565(93)90073-M
- Golding, J. M., & Singer, J. L. (1983). Patterns of inner experience: Daydreaming styles, depressive moods, and sex roles. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(3), 663–675. doi: 10.1037/0022-3514.45.3.663
- Grube, J. W., & Waiters, E. (2005). Alcohol in the Media: Content and Effects on Drinking Beliefs and Behaviors Among Youth. *Adolescent Medicine Clinics; Philadelphia*, 16(2), 327–343.
- Harmon, A. (2018). *New media*. New York: Psychology Press.
- Hartl, P., & Hartlová H. (2015). *Psychologický slovník, třetí aktualizované vydání*. Praha: Portál.
- Havlík, M. (2012). DMN – klidová síť mozku: kandidát na nové neurovědecké paradigma. *Teorie vědy / Theory of Science*, 34(2), 227–254.
- Hopf, W. H., Huber, G. L., & Weiß, R. H. (2008). Media Violence and Youth Violence. *Journal of Media Psychology*, 20(3), 79–96. doi: 10.1027/1864-1105.20.3.79
- Huba, G. J., & Tanaka, J. S. (1984). Confirmatory evidence for three daydreaming factors in the Short Imaginal Processes Inventory. *Imagination, Cognition and Personality*, 3(2), 139–147. doi: 10.2190/VUMW-3JWN-YWQT-BBCM
- Ježek, V., & Jiráček, J. (2014). *Média a my*. Praha: Akademie múzických umění.
- Jiráček, J., & Köpplová, B. (2003). *Média a společnost*. Praha: Portál.
- Jiráček, J., & Köpplová, B. (2015). *Masová média*. Praha: Portál.
- Jopp, D. S., Dupuis, M., Somer, E., Hagani, N., & Herscu, O. (2018). Validation of the Hebrew version of the Maladaptive Daydreaming Scale (MDS-H): Evidence for

a generalizable measure of pathological daydreaming. *Psychology of Consciousness: Theory, Research, and Practice*. doi: 10.1037/cns0000162

- Kaufman, S. B., & Singer, J. L. (2011). *The Origins of Positive-Constructive Daydreaming*. Získáno z <http://blogs.scientificamerican.com/guest-blog/the-origins-of-positive-constructive-daydreaming/>
- Killingsworth, M. A., & Gilbert, D. T. (2010). A Wandering Mind Is an Unhappy Mind. *Science*, 330(6006), 932–932. doi: 10.1126/science.1192439
- Kivak, R. (2019). *Mass Media*. New York: Psychology Press.
- Klinger, E. (2009). Daydreaming and fantasizing: Thought flow and motivation. *Handbook of imagination and mental simulation* (pp. 225-239). New York: Psychology Press.
- Končelík, J., Orság, P., & Večeřa, P. (2010). *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál.
- Kraus, B. (2015). *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Krouželová, D. (2010). *Průručka mediální výchovy*. Pardubice: Koalice nevládek Pardubicka.
- Lawrie, Z., Sullivan, E. A., Davies, P. S. W., & Hill, R. J. (2006). Media Influence on the Body Image of Children and Adolescents. *Eating Disorders*, 14(5), 355–364. doi: 10.1080/10640260600952506
- Macek, J. (2011). *Úvod do nových médií*. In-PRESS CZ s.r.o., Havířov.
- Marcusson-Clavertz, D., Cardeña, E., & Terhune, D. B. (2016). Daydreaming style moderates the relation between working memory and mind wandering: Integrating two hypotheses. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 42(3), 451–464. doi: 10.1037/xlm0000180
- Mason, M. F., Bar, M., & Macrae, C. N. (2009). Exploring the past and impending future in the here and now: Mind-wandering the default state. *Cognitive Sciences*, 3: 143–162.
- McIlwraith, R. D., & Schallow, J. R. (1983). Adult fantasy life and patterns of media use. *Journal of Communication*, 33(1), 78–91.
- McLuhan, M. (2011). *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. Praha: Mladá fronta.
- McMillan, R. L., Kaufman, S. B., & Singer, J. L. (2013). Ode to positive constructive daydreaming. *Frontiers in Psychology*, 32(4), 1-9. doi: 10.3389/fpsyg.2013.00626

- McQuail, D. & Jiráček, J. (2002). *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál.
- McVay, J. C., & Kane, M. J. (2012). Why does working memory capacity predict variation in reading comprehension? On the influence of mind wandering and executive attention. *J. Exp. Psychol. Gen.* 141, 302–320. doi: 10.1037/a0025250
- Merlo, K. L., Wiegand, K. E., Shaughnessy, S. P., Kuykendall, L. E., & Weiss, H. M. (2019). A Qualitative Study of Daydreaming Episodes at Work. *Journal of Business and Psychology*. doi: 10.1007/s10869-018-9611-4
- Mihál, V. (2012). Dítě a televize. *Pediatric pro praxi*, 13(4), 281-282.
- Mooneyham, B. W., & Schooler, J. W. (2013). The costs and benefits of mind-wandering: A review. *Canadian Journal of Experimental Psychology/Revue canadienne de psychologie expérimentale*, 67(1), 11–18. doi: 10.1037/a0031569
- Mrazek, M. D., Smallwood, J., Franklin, M. S., Chin, J. M., Baird, B., & Schooler, J. W. (2012). The role of mind-wandering in measurements of general aptitude. *Journal of Experimental Psychology: General*, 141(4), 788–798. doi: 10.1037/a0027968
- Munni, R., & Malhi, P. (2006). Adolescent violence exposure, gender issues and impact. *Indian pediatrics*, 43(7), 607–612.
- Musil, J. (2003). *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia Praha.
- Nakonečný, M. (2009). *Sociální psychologie*. Praha: Academia.
- Piaget, J., & Inhelder, B. (2014). *Psychologie dítěte*. Praha: Portál.
- Plháková, A. (2013). *Spánek a snění: Vědecké poznatky a jejich psychoterapeutické využití*. Praha: Portál.
- Poerio, G. I., & Smallwood, J. (2016). Daydreaming to navigate the social world: What we know, what we don't know, and why it matters. *Social and Personality Psychology Compass*, 10(11), 605–618. doi: 10.1111/spc3.12288
- Preiss, R. W., Gayle, B. M., Burrell, N. A., Allen, M., & Bryant, J. (2013). *Mass media effects research: Advances through meta-analysis*. Taylor and Francis. doi: 10.4324/9780203823453
- Primack, B. A., Swanier, B., Georgiopoulos, A. M., Land, S. R., & Fine, M. J. (2008). 5: Adolescent Media Use and Young Adult Depression: A Longitudinal Study. *Journal of Adolescent Health*, 42(2), 5. doi: 10.1016/j.jadohealth.2007.11.018

- Ray, M., & Malhi, P. (2005). Reactions of Indian adolescents to the 9/11 terrorist attacks. *The Indian Journal of Pediatrics*, 72(3), 217–221. doi: 10.1007/BF02859259
- Ray, M., & Jat, K. R. (2010). Effect of electronic media on children. *Indian Pediatrics*, 47(7), 561–568. doi: 10.1007/s13312-010-0128-9
- Rogulj, E. (2014). Influence of the New Media on Children ' s Play. *Croatian Journal od Education*, 16(4), 267-277.
- Ruby, F. J. M., Smallwood, J., Engen, H., & Singer, T. (2013). How self-generated thought shapes mood—The relation between mind-wandering and mood depends on the socio-temporal content of thoughts. *PLoS ONE*, 8(10), e77554 doi: 10.1371/journal.pone.0077554
- Sargent, J. D., Beach, M. L., Adachi-Mejia, A. M., Gibson, J. J., Titus-Ernstoff, L. T., Carusi, C. P., & Dalton, M. A. (2005). Exposure to Movie Smoking: Its Relation to Smoking Initiation Among US Adolescents. *Pediatrics*, 116(5), 1183–1191. doi: 10.1542/peds.2005-0714
- Siddiqui, S., & Singh, T. (2016). Social Media its Impact with Positive and Negative Aspects. *International Journal of Computer Applications Technology and Research*, 5(2), 71–75. doi: 10.7753/IJCATR0502.1006
- Singer, J. L. (1966). *Daydreaming: An introduction to the experimental study of inner experience*. NY: Crown Publishing Group/Random House.
- Singer, J. L. (1975). Navigating the Stream of Consciousness. Research in Daydreaming and Related Inner Experience. *American Psychologist*, 30(7), 727–738. doi: 10.1037/h0076928
- Singer, J. L., & Singer, D. G. (1981). *Television, imagination and aggression: A study of preschoolers*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Skogan, W. G. (1987). Television Viewing Related to Aggressive and Prosocial Behavior. *Journal of Criminal Law & Criminology*, 78(1), 212–214. doi: 10.2307/1143584
- Slaměnik, J., & Výrost, J. (1997). *Sociální psychologie*. Praha: Portál.
- Smallwood, J., Fitzgerald, A., Miles, L. K., & Phillips, L. H. (2009). Shifting moods, wandering minds: Negative moods lead the mind to wander. *Emotion*, 9(2), 271–276. doi: 10.1037/a0014855

- Smallwood, J. (2013). Distinguishing how from why the mind wanders: a process-occurrence framework for self-generated mental activity. *Psychol. Bull.* 139, 519–535. doi: 10.1037/a0030010
- Spitzer, M. (2014). *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host.
- Szotkowski, R. (2009). Negative effects of electronic media (especially tv) on children youth. *Journal of Technology and Information*, 1(2), 83–85. doi: 10.5507/jtie.2009.041
- Taylor, M. (2011). Imagination. In *Encyclopedia of Creativity* (637–643). doi: 10.1016/B978-0-12-375038-9.00118-7
- Thakur, Y., & Khokhar, C. P. (2001). Mass media and children. *Psycho-lingua*. 31, 135-138.
- Thompson, J. B. (2004). *Média a modernita: sociální teorie médií*. Praha: Karolinum.
- Urban, L., Dubský, J., & Murdza, K. (2011). *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada.
- Valkenburg, P. M., Vooijs, M. W., van der Voort, T. H., & Wiegman, O. (1993). The influence of television on children's fantasy styles: A secondary analysis. *Imagination, Cognition and Personality*, 12(1), 55–67. doi: 10.2190/99QN-1ECB-G7F0-JE6E
- Valkenburg, P. M., & van der Voort, T. H. (1994). Influence of TV on daydreaming and creative imagination: a review of research. *Psychological Bulletin*, 116(2), 316-339. doi: 10.1037/0033-2909.116.2.316
- Valkenburg, P. M., & van der Voort, T. H. A. (1995). The influence of television on children's daydreaming styles: A 1- year panel study. *Communication Research*, 22(3), 267–287. doi: 10.1177/009365095022003001
- Vágnerová, M. (2004). *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.
- Vooijs, M. W., Beentjes, J. W., & van der Voort, T. H. (1993). Dimensional structure of the Imaginal Processes Inventory for Children (IPI-C). *Imagination, Cognition and Personality*, 12(1), 45–53. doi: 10.2190/WWRX-J2D1-84PE-DDKG
- WHO (2017). Získáno z <http://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/>

- Zhiyan, T., & Singer J. (2016). Daydreaming styles, emotionality and the Big Five personality dimensions. *Imagination, Cognition And Personality*.1997;16(4):399-414. Available from: PsycINFO, Ipswich, MA.

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Abstrakt v českém jazyce
2. Abstrakt v anglickém jazyce
3. Dotazník IPI-C v přeložené verzi
4. Dotazník vlastní konstrukce
5. Zadání

1. Abstrakt v českém jazyce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Vliv sledování elektronických médií na denní snění u dětí

Autor práce: Bc. Pavlína Bezděková

Vedoucí práce: PhDr. Daniel Dostál, Ph.D.

Počet stran a znaků: 67 stran, 124 330 znaků

Počet příloh: 5

Počet titulů použité literatury: 96

Abstrakt (800-1200 znaků):

Denní snění je mentální aktivita, která zabírá značnou část bdělého života každého z nás a doprovází ji mnoho pozitivních i negativních aspektů. Elektronická média dnešní doby prostupují život lidí již od nejútlejšího dětství. Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jestli mohou mít elektronická média a v nich prezentovaný obsah vliv na denní snění u dětí. Výzkumu se zúčastnilo 293 respondentů ve věku od 11 do 15 let. Data byla získávána prostřednictvím dotazníkových šetření. Inventář imaginativních procesů pro děti byl přeložen z anglického do českého jazyka. Dotazník elektronických médií vytvořili autoři této práce. Analyzovány byly údaje získané těmito dvěma dotazníky a proměnné pohlaví, věk, třída, typ školy a příslušnost ke skupině heavy, nebo light users daného probanda. V tomto výzkumu se prokázala souvislost mezi sledováním agresivních pořadů a dětskými denními sny. Dále byly nalezeny signifikantní rozdíly mezi typem denního snění a proměnnou pohlaví, věk, typ školy a třída. Tato práce odhalila zajímavá zjištění, která by mohla být předlohou pro další výzkumnou činnost.

Klíčová slova: denní snění; putování myslí; inventář imaginativních procesů pro děti; elektronická média; vliv médií na děti

2. Abstrakt v anglickém jazyce

ABSTRACT OF THESES

Title: The influence of electronic media on children's daydreams

Author: Bc. Pavlína Bezděková

Supervisor: PhDr. Daniel Dostál, Ph.D.

Number of pages and characters: 67 pages, 124 330 characters

Number of appendices: 5

Number of references: 96

Abstract (800-1200 characters):

Daydreaming is a mental activity that takes up a significant part of each of our life when being awake and it is accompanied by many positive and negative aspects. Today's electronic media have been pervading people's lives since childhood. The main goal of this work was to find out whether electronic media and the content presented in them can have an impact on daydreaming in children. The research was attended by 293 respondents aged 11 to 15 years. Data were collected through questionnaire surveys. Imaginal Processes Inventory for Children has been translated from English into Czech. The electronic media questionnaire was created by the authors of this work. The data obtained by these two questionnaires and other variables such as gender, age, class, school type and membership of the heavy or light users of the proband were analysed. In this research, there has been a link between aggressive watching and childhood day dreams. In this research, there has been a link between aggressive programmes and childhood daydreams. Furthermore, significant differences were found between the type of daydream and the variable, i.e., gender, age, type of school and class. This work has revealed interesting findings that could be the basis for further research.

Klíčová slova: daydreaming; mind wandering; Imaginal Processes Inventory for Children; electronic media; the impact of media on children

3. Dotazník IPI-C v přeložené verzi

	DENNÍ SNĚNÍ	Nikdy	Občas	Často
1.	Mé denní sny ve mně zanechávají dobrý pocit.	0	1	2
2.	Mé denní sny mě rozveselí, když se cítím sklíčený/á.	0	1	2
3.	Obrazy, které vidím, když sním s otevřenýma očima, jsou jasné jako fotografie.	0	1	2
4.	Zdají se někdy věci a lidé, o kterých sníš, tak reálné, že si myslíš, že je skoro můžeš vidět nebo slyšet před sebou?	0	1	2
5.	Zdají se ti někdy tvé denní sny tak reálné, že skoro zapomínáš, že jsou jen smyšlené a myslíš si, že se opravdu odehrály?	0	1	2
6.	Hlasy z mých denních snů jsou někdy tak zřetelné a jasné, že mám nutkání jim odpovědět.	0	1	2
7.	Někdy se tak uzavřu do denního snění, že zapomenu, co se děje kolem mě.	0	1	2
8.	Týkají se tvé denní sny věcí a bytostí, které nejsou reálné, jako jsou příšery, víly nebo vesmírní lidé?	0	1	2
9.	Když během dne sníš, cítíš, že ta imaginární místa a lidi opravdu vidíš v místnosti s tebou?	0	1	2
10.	Myšlenky se mi někdy jen tak zatoulají.	0	1	2
11.	Jsou někdy tvé denní sny o věcech a situacích, které ti přijdou vzrušující a zároveň trochu děsivé?	0	1	2
12.	Když sním, slyším tóny téměř tak jasné, jako bych je zrovna opravdu poslouchal/a.	0	1	2
13.	Sníš někdy o děsivých zvířatech?	0	1	2
14.	Měl/a jsi někdy celý smyšlený svět s mnoha lidmi, na které jsi myslel/a, a zvířaty, se kterými jsi si hrál/a?	0	1	2
15.	Některé z mých denních snů jsou tak silné, že od nich prostě nemůžu odtrhnout pozornost.	0	1	2
16.	Když během dne sníš, cítíš se někdy tak šťastný/á, že nechceš, aby to skončilo?	0	1	2
17.	Týkají se tvé denní sny věcí a situací, které se v opravdovém životě nestávají?	0	1	2
18.	Týkají se tvé denní sny děsivých bytostí, jako jsou duchové, příšery a podobně?	0	1	2
19.	V mých denních snech dělám věci, na které si v realitě nikdo netroufá.	0	1	2
20.	Představuješ si ve svých denních snech, že s někým zápasíš?	0	1	2
21.	Ve svých denních snech si představuji, že jsem vítězem důležité sportovní události.	0	1	2
22.	Představuješ si někdy, že jsi odvážným hrdinou, který někoho zachrání nebo chytí zločince?	0	1	2
23.	Někdy si sebe představuji, jak jsem vyhrál/a zlatou medaili v důležitém mistrovství.	0	1	2
24.	Ve svých denních snech se vidím, jak se pomstím těm, které v realitě nemám rád/a.	0	1	2
25.	Někdy si sebe představuji, jak se vyrovnávám s lidmi, kteří na mně byli v realitě zlí.	0	1	2

26.	Ve svých denních snech někdy někoho zraním.	0	1	2
27.	Když sníš, představuješ si, že jsi významný astronaut, vědec, zpěvák, nebo někdo velice slavný?	0	1	2
28.	Někdy si představuji, jak mě obdivují za něco výjimečného.	0	1	2
29.	Myslíš někdy ve svých denních snech na velice smutné věci?	0	1	2
30.	Sníš někdy o tom, že je někomu z tvójí rodiny ublíženo?	0	1	2
31.	Vystraší tě někdy něco, o čem sníš?	0	1	2
32.	Představuješ si někdy, co by se stalo, kdyby se ti velmi nedařilo ve škole – i když se to doopravdy neděje?	0	1	2
33.	V mých denních snech mě někdy lidé, které miluji, nemají rádi.	0	1	2
34.	Myslíš někdy ve svých denních snech na nehody, požáry nebo havárie?	0	1	2
35.	Jsou tvoje denní sny někdy tak děsivé, že se ze všech sil snažíš na ně již nemyslet?	0	1	2
36.	Představuješ si někdy, že padáš nebo si ublížíš?	0	1	2
37.	Myslíš někdy na něco špatného, co jsi udělal/a, o čem nikdo kromě tebe neví?	0	1	2
38.	Ve svých denních snech se někdy bojím, že mě přistihnou, jak dělám něco zlého.	0	1	2
39.	Někdy se kvůli svým denním snům cítím nepříjemně.	0	1	2
40.	Když se někdo zeptá, na co myslíš a co děláš, když s otevřenýma očima sníš, připadáš si hloupě?	0	1	2

4. Dotazník vlastní konstrukce

ELEKTRONICKÁ MÉDIA

- Jaké je Tvoje pohlaví?
 - Chlapec
 - Dívka
- Kolik je ti let? _____
- Do kolikáté třídy chodíš? _____
- Jak často sleduješ pořady (filmy a seriály) v elektronických médiích (televize, stolní počítač, notebook, tablet, telefon)?
 - Jednou týdně.
 - Dvakrát týdně.
 - Třikrát týdně.
 - Čtyřikrát týdně.
 - Pětkrát týdně.
 - Šestkrát týdně.
 - Každý den.
 - Nikdy (Pokud jsi zvolil/a tuto odpověď, dotazník již dál nemusíš vyplňovat, protože další otázky se týkají pořadů v elektronických médiích, které nesleduješ).
 - Jiná odpověď:

- Kolik hodin celkem strávíš sledováním pořadů (filmů a seriálů) v elektronických médiích (televize, stolní počítač, notebook, tablet, telefon) za jeden týden?

- Které pořady (filmy a seriály) sleduješ nejčastěji?

Vyskytují se následující prvky v pořadech (filmech a seriálech), které sleduješ?

		Nevyskytuje se	Vyskytuje se velmi zřídka	Vyskytuje se občas, nepravidelně	Vyskytuje se velmi často
7.	Agresivní chování (např.: napadnutí, fyzické násilí, útoky, bití).	0	1	2	3
8.	Intriky, pomlouvání, výsměch.	0	1	2	3
9.	Popudlivost (někdo je vzteklý)	0	1	2	3
10.	Negativismus (odmítání, nesouhlas, oponování)?	0	1	2	3
11.	Nenávist, závistivost.	0	1	2	3
12.	Podezřívání, nepřátelskost.	0	1	2	3
13.	Nadávky, vyhrožování.	0	1	2	3

5. Zadání

Úvod

Ahoj, jmenuji se Pavlína Bezděková a jsem studentka psychologie Univerzity Palackého v Olomouci. Zrovna píšu diplomovou práci a chtěla bych tě poprosit o pomoc. Potřebovala bych vyplnit následující dva dotazníky, což mi moc pomůže při tvorbě praktické části mojí práce.

Základní informace:

- 1) Dotazníky jsou anonymní, takže se nikam nepodepisuj.
- 2) Nikam nevyplňuj ani název tvojí školy.
- 3) Pokus se, prosím, odpovědět na každou otázku.
- 4) Vyber vždy jen jednu odpověď.
- 5) Žádná odpověď není špatná.

Zadání k dotazníku Elektronická média

V prvním dotazníku často používám termín elektronická média. Mezi elektronická média patří televize, stolní počítač, notebook, tablet a mobilní telefon. V dotazníku se také vyskytuje slovo pořad. Pořadem jsou myšleny filmy a seriály, které v elektronických médiích sleduješ (tedy v televizi, stolním počítači, notebooku, tabletu nebo telefonu). Pokus se odpovědět na každou otázku buď tím, že zakroužkuješ jednu z nabízených možností, nebo svou odpověď dopíšeš na černou linku.

Zadání k dotazníku Denní snění

Druhý dotazník se týká Tvého denního snění. A co je denní snění? *Snad každý ve svém životě zažil stav, kdy ho myšlenky odvedly pryč od toho, co právě dělal, k nejrůznějším představám. Příjemným, nepříjemným, fantastickým, realistickým, vzrušujícím, relaxačním či jakýmkoliv jiným* (Ohnisková, 2016, 5). A právě to je denní snění. Denní snění tedy znamená takový stav, když se ti mysl jen ta zatoulá. Když se tedy v následujícím dotazníku ptám na tvoje

denní snění, nejsou tím myšleny sny, které se ti zdají, když spíš. Vždy, prosím, zaškrtni jednu z nabízených tří možností. Číslo, které zakroužkuješ, je tvoje odpověď.